

UUDISMAA

NOORSOO AJAKIRI

I. AASTAKÄIK

N° 1—2

JYRIKUUL MCMXIX

TARTUS

Uudismaa

UUDISMAA

NOORSOO AJAKIRI

№ 1—2

TARTUS

JYRIKUUL MCMXIX

2012

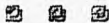
„Uudismaa.“

(Pühendet õppurkonna esimesele ajakirjale „Uudismaa“
ühingult „Leegid“.)

See maa on, mille neitsiline pind,
On aastaid seitsesada orjust kannud!
Kus sõjakate meeste poegi rind,
Kord väsinuna orjusele oli andund.

Küll rõõmu tundes paisub meie rind,
Kui esimesina me vaba loome koda,
Ning murrame me mõrtsukate kihvtist oda
Küll rõõmu tundes paisub meie rind!

See „Uudismaa“ on, mille üle kohab
Me noorte majesteetlik tiiva löök;
Kus rannamaid sääl vaba meri mühab,
Ning paakest tõuseb öine tuleleek.

„Uudismaa’le.“

Kuulge, kuis mässavad, mühavad lained!

Vaatke, kuis väriseb kallas ta ees, —

Vihal on meri . . .

Vaatke, kuis töötavad eestlased kained,

Vaatke, kuis higistab iga neist mees —

Kihamas veri!

Priiuse päike

Valgusta käike!

Kadugu pilkane öö!

Jõudu! ma soovin te töö!

Ammu aeg kaduvust kuuluta öödel,

Ammu aeg ärgata ühisel jõul.

Elagu noorus! nii hüüdku me keeled.

Jõudu, mu vennad! Ma soovin te töödel

Jõudu! ja kaasa ma aitan ta sõul!

Truudusest isamaal’ mõlkugu meeled

Priiuse päike

Valgusta käike!

Kadugu pilkane öö!

Jõudu ma soovin te töö!

OSKAR KRIGUL.

Toimetuselt.

Uue noorsoo ajakirja „Uudismaa“ ilmumine on üks esimene tähtsaim noorsoo tegelik võit. Erksamad noored kandsid ammo hendas seda mõtet, tehes katseid käelkirjotet ajakirjos, arendades omi võimisi ja karastades jõudo. Viimasist sündmusist kaasakist ilmos noorsool iseäraline eneseavalduse tahe, et leida vastakõla ümbrusest valmistet nukrusele, noori rinnost purskavale vaimostusele. Otsustava sammo astus Eesti Noorsoo Rahvusliko Liido Tarto Osakond ja korraldas Tarto Öppiva Noorsoo kongressi eriti noorsoo häälekandja küsimuse otsustamiseks. Kongress võttis ta ettepaneko vasto, valis ajotise toimetuse, et kokko kutsudes ülemaalse kongressi viimasele üleanda ajakiri, mis kindlustaks ta elojõullsuse ja otstarbe.

Uue ajakirja siht on võimalda noorsoole ta töie avaldamine, meelita tuim, ükskõikne osa me noorsugu painduvalle tegevuselle, rikasta vastastikko tundmusi, mõtteid ja mõisteid, harota noorsoole põletavaid küsimusi ning pakko vaimlist tuge neile, kes peavad kiratseva ümbruse tühjusega võitlema. Ta tahab olla jauniks mõjuriks ning saada noorsoo vaimliseks juhiks.

Sisuliselt on häälekandjas maksev täielik mõttevabadus ilma vaateliselt ja poliitiliselt. Ta on jagatud kahte pääossa. Esimesse kuulub kirjandus, kunst, teadus, Eesti keel ning kodomaa; ja teisse noorsoo eriosa, mis algab nekroloogega ning lõpeb tõljetooniga. Sisu on küll kirjo, kuid see on üldestiline omapärasus ega tohiks kellegi naudingot rikko, lootes et juba ligemas tulevikos võime esineda kahe eri ajakirjaga.

Noorel ajakirjal pole küll veel kandvaid kirjanduslikke isikoid ega tunt hiilgavate nimedega kaastõölisi, kes ettemääraks sisu väärtuse; on vaid vaimostund noored. Nii ei tohigi esialgo ta väärtust otsida tõist, vaid noori julgest esinemisest ja edespidisest arenemisest. Kui mõnedgi esimese tööd stiilitomad ning sisuliselt nõrgad, siis vabandetakse nende autorid kui püüdjaid noori. Uus ajakiri ei saa kartma arvostust, sest tundes henda puudusi ja olles vigust teadlik võõrdutakse neist ja leitakse õigetee.

Ümbruskonnale ei taha uus ajakiri saada opositsiooniks, vaid asub austavale erapooletole seisokohale, et ära hoida asjato poleemika. Loomulik on, et arenev noorsugu valitsevaist ühiskondlikest ja kultuurlikest raamest välja astub, üle kasvab, kuid see ei tohi väljakutseks olla. Vanadega ei tee ta kompromisse, mis võiksid takistusiks olla vabale arenemisele, kuid tarvitab tänoga nende kaasabi, kui see tuleb isikolt, kellele tõesti kallis noorsoo ja rahva tulevik. Teatrid, kirjandust ning muid kultuurilisi üritusi tahab ajakiri noorsoo seisokohalt vaid arvosta ega võta ette mihukesigi tormijookse neile. Ta juhtsõna on eneseharimine ning saavutab noorsugu mainit eesmärgi, siis tuleb aeg, mil variseb kõik kõdonev tõusva noorsoo tugevate lihaste ees.

Kaks sonetti.

1. Varatalvel.

Õhk kõle põhjast porid kahutanud.
 Jalg astes kõlistab jää helet karda
 All vaanelt sinetavi pilvi sarda,
 Mis hered lumeräitsad endast lahutanud.

Ent minuski on mured jahutanud
 Tuul õhkuw üle purikate parda
 Jäätülgendusis. Palge õndsusharda
 Külmnäpistusist punetades mahutanud

Ma joovastuses käte hella siidi.
 Ah, et need leinamised juba vildi,
 Ja hallid sügisajad unustusse jäävad!

Et hargu, hargu lumekiude alla —
 Kõik harrastused, rõõmud päästan valla,
 Sest algamas on valged, valged lumepäevad!

2. Lumi.

Ja sajab lumeõisi valenevaid
 Kesk kumavuse siidi hingestavat.
 Kõik nukrused mus unetusi saavad.
 Ent meeli enne murest halenevaid

Kui miski kataks hellalt. Krudisevaid
 Teid käin all taevast karskelt sajutavat.
 Piimvahud hõbelised vallatavad.
 Kuis suudleks kaugusi ma vudisevaid

Kesk helbe miljonite hullu sadu
 Taas kattes vaelevana sügisradu,
 Mis sagelt minu meelteleina kannud,

Kui ihkasin, ma vaikne, vaikist kadu.
 Ah, kuis see imeline lumesadu
 Mull' veelgi viitvu ülekeeva annud!

Tsyklosest Väsind Päikselle.

Talv.

Näe: madal, vaikne talve Päike!

Kuis oli Suvel valgust palju,
kui päike kõrgeid seadis käike. —
Ei Talvel enam soojust hõlju.

Ah, madal, vaikne talve Päike!

Ei nyyd sa enam jaksa tõusta —
Kuis oled kollane ja väike.
Ei enam Taevad valgust hõiska.

Kui vähe tuikab Päih-est valgust!

Näen lõunaks metsa latva jõudvat,
siis jälle kaduovat, ja õhtu algust
ju ähmastavad udud rõsked, sõudvad.

Nii vaikne, väsind talve Päike!

Kuis hääbund kired, soovid paljud
ja omandanud mõtted teisi käike.
On hinges helid vaiksed, valjud.

XII. 17.

Sydame laul.

A. Kivi.

Toone metsad, õised metsad!
Sääl on peened liiva kätkid,
sinna mu lapse ma saadan.

Sääl on lapsel armas olla,
Toone herra vainudella
kaitseda Toonela karja.

Sääl on lapsel armas olla,
õhtu tulles tudutella
Toonela neitsikse hõlmas.

On just kullas armas olla,
kuldakätkis kolletella,
kuulates ketraja-lindu.

Toone viisid, rahu viisid!
On nii kaugel vaenud, riid!
Kaugel on kaval maailm.

Tõlgit: 10. I. 18.

Somp sygisene.

V. Brjussov.

Somp sygisene on kurvalt voodamas
hallis põldude kauguses,
Ja ähmas hämarus, taevast langedes,
ripub raskemalt hõhu sees.

Somp sygisene on kurvalt põldude
hallel kaugusil hõljumas,
Ja ähmas hämarus ripuks nagu mu hinge
pimedas maailmas.

Just nagu tukuksid pajud jõel,
just kui hõljuks nägemus nende pääl . . .
Või ainult valendab raskelt udude
kangas kauguses hallis sääl?

Just nagu langeks lind, lyyes tiibega,
tummas vaikuses vilksati . . .
Või ainult nägemus minevikust mu hinge
maailmas sähvati?

Siin oli päike! siin olid viljad kord!
inimene kord laulis siin!
Ma õnne mäletan, kuume suudlusi,
kui mus helises kõlav riim!

Somp sygisene, mis kurvalt voodamas
hallis põldude kauguses,
Sa oma kiretus, hämarus vaikne sytita
minu sees.

Kogus, Семь цесюев радуги!
Tõlgit II. 19.

Eellume värvid.

Yks lagendik oliiv,
roht härmast valem
ning lomp, kui kruus täis vett
nii hall kui tuhk,
kus vilgub ahk
paju ooker siluett.

Ja kõige taga
mets tumm ja vaga
kus pruun oksastik,
kui udu vall,
ning hõbehall
tyvede sammastik.

Ning yle kõige
on Taevas must,
kui roheline öö
kus säravaid
tähti siravaid
ei vilgu ükski vöö.

XII. 18.

Idyll.

Nüüd sõidan läbi pehme lume,
mets härmast virvendab kui läbi une.

On vaikus imeline hõhus —
haru kostab tukvas kylas koera hõikus.

Ja rahus suikvad lagendikud
kus siidses lumes kuuse võsastikud.

Ning langeb läbi hõhu vaikse
lund, hõisitavat minu hobu väikse.

Siis tuleb õhtu udu viinas
kui sõidan läbi soo, kus õhtu sinas

on maani kumardanud männid
ja lagendikul valged kuhjajännid.

XII. 18.

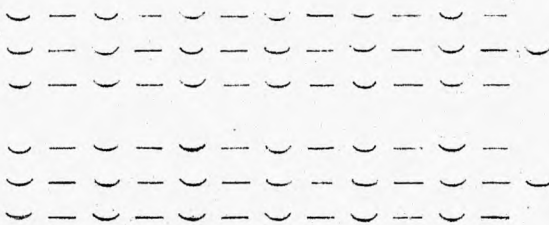

Neli luuletust.

Sonett.

Ah, jälle langeb tasa suhkurvalget lund!
Ja, siniroosa varjevörkes kergeis
näeb kiigutavist pilvepitses und
veel mustav lomp, kesk lumipatju valgeid.

Ja langeb varjuna alleele puie kett
Kuu kiired piiravad veel mustendavat pinki,
kus daami suudleb kummardades siluett,
ja kiirelt lahkudes veab lumel jälgi.

Sygismeeleolu.

(Kogust Hõislehist Lennok.)

Mu tuba on täis sygiskollast leina.
Palm nurgas valgel alusel on norus,
Ta oksad hörnalt kaelustavad seinä.

Ja Afrodiite kuju pyyab ikka
veel vargsi heita pilku peeglihõppe; —
Ta ymber vaasid hilisilledega.

Ning seinal sygismaastik à la Mägi,
kus vahelduvad värvirikkad põllud,
ja taga foonil siniudus mägi.

Ent tuiskab vastu akent sygispärle.

Kevadet mälestades.

(Kogust Hõislehist Lennok.)

Kus punamarjaline kattis kirsipuu
meid kuuma päikse kurja vaate eest,
sääil ulatin sull aralt roosa suu.

Meid lämmatada tahtis lõhneving,
mis laotasid roosid, maasikad
ja tasa juttu vestis kuningking.

Siis kumbki meist ei enam hoida suutnud,
et mäletada helget kevadet. —

Kuis oli nüüd kõik nõnda muutund!

Meid piirama jo hakand õhturing.

Ballil.

(Kogust Hõislehist Lennok.)

Viiulid vinguvad. Viiulid vinguvad . . .
Põlevad silmad jo hõljuvas valsis.
Otsin teid, otsin teid väikesed jalad.

Kadund, oh kadund, ei leia, ei leia,
kirjus konfettmeres uppunud kõik!
Saaksin, oh saaksin su juure hend peita.

Tipivad jalad ja säravad silmad.
Keerlevad, veerlevad siledad daamid,
Tyytunud kahvatus puuderdet näol.

Viiulid vinguvad. Viiulid vinguvad.

„ONU“.

Mets kohutavalt tormides mühiseb, kohab.

Mets kohutavalt tormides mühiseb, kohab;
Tuul vingudes puude ladvus vuhab.
Kuis südames ärkab sest vastu kaja,
Mis hüüab: „Veel lootust on meile vaja!
Sest ajamerde on igavest vajund
Kõik aastasadade valud, kadund.“

Mets kohutavalt tormides mühiseb, kohab ;
Tuul vingudes puude ladvus vuhab,
Mis kostvad mulle tormide mühast
Mu isamaa poegade tahtmisest pühast ?
Sest kodumaa verega võidetud pinnal
Me kaitseme kallimat ühisel rinnal.

Mets kohutavalt tormides mühiseb, kohab ;
Tuul vingudes puude ladvus vuhab.
Kuis tuulde vuhang mull sosistab sala !
„Nüüd vaba on Eesti, sa pisaraid vala !
Su tühi ja sammeldand süda, oh, ärka !
Sa looduse ilu, oh inime, märka !“

* * *

J. A.

Ärge mõistke mind hukka, oh taevaste tähed,
Andke andeks mu nõrkus, et nutan ma,
Saada hämarik tröösti, kui koidule lähed,
— Olen noor ja koguni üksinda !

Tehke tugevaks tuulde ja tormide vastu,
Et ka üksi võiks nendega võidelda,
Andke jõudu, et julgeksin edasi astu,
Kuigi tee oleks külvatud okastega.

② ② ②

Mu juuniöö armastus.

Mu armastus oli olnud juuniöö armastus, oli olnud taseks värinaks, fosforiliseks jaaniussiloiteks unelev-armatsevas suvihämaras.

Siis aga tulid tol piimvalgel suviööl, ühel noist öist, mil suur maagi sumedas hämaras keskpäevsist kirkist aurab, — tulid ööliblikana, suvilõhnul heljuvana, keskööna tumm.

Oo ... siis? Siis põimised käed, pehmed, hellad käsivarred põimised mu kaelale, udurõsked juuksed katsid käsa mull, nägu, rinda ... ja põletid, põletid ... oo, kuis põlesid Sa ...! Ainult silmi Sust nägin, ainult Silmi! — oi, määrane tuli neis, määrased leegid! Kuis mindki puresid lõkked, kuis taevani käisid tulikeeled, kuis leegitses mu ümber, mu sees!!... Kuis vahana vajusin kokku lõõmas, võimetu vastama kallistusi! Kustusid silmad mul, tinaraskeina lukustusid, kuid endiselt tundsin Su pilke pääs, aavistin pimesi Su veripunaste huulte palaviku värinat, Su keha kramplikka võpatusi, tõmbeid — nagu ... nuutumises ...

Häkki ...! Missugune õõnes, lõikav naer! Nõdrameelse hirvitamise meeletu naerulagin ... või terav, sööv pilkenaer oli see?! Pilkenaer!!!

Läksid sinna, kus leegitsid ebamaised jaanituled, kus lõõmade tulikeelsed vaimud tantsisid põrgulikus rütmis, jooksid varjena hiiglamändel, ronisid oravina munkkuuskede tippu.

Sinna, kus torupill lõi agulivaimele viisi, läksid Sa, sinna tormasid, kus põlesid taevas ja maa, ihu ja hingki kesköises jaanitulelõõmas.

Haarid joomarite kätest ning jooksid lahtisil juuksil läbi loite — uhh! kui kõrgele, kui kõrgele hüppasid ... kuis ahmised leekussid Su järke ... ja naersid, ja naersid oma koledat, õõnest naeru ...!!

Kuis väätena sirutusid õõvaime räpased käed Sind püüdes, suu himural naerul kõrvuni lahtikist!

Kuis tormas sadajalgne kõverkoivaline kari Su jälgil, vedades lõpmatuid ringe ümber tule!

Kõige läilamale neist andusid, vastikumale suule surusid suu ...

Ja naersid, ja naersid ... ja ürgas torupill ..., ja hõhõtid vabisevil kätel täislakkund mehed ...!

Ussina roomasin sinna, veripunase teliskivitükiga peos, et servad lõikaksid nugadena lihha. Teadsin, et pidin hukkama selle, keda kaelustid.

Tasa roomasin, tasa: viimse pilguni pidid jääma ta kaissu, pidid igaveseks jääma kõngeva koolja teraskäte vangi.

Kuid juba siis, kui küürutin veel öös, ehmatusid, kui oleksid tunnud mu sürgitud pilku. Ja naeratid tasa, õnnelikmahedalt, hoopis, hoopis teisiti, kui enne . . .

Mida mõtled? — ei mõistnud ma siis!

Langes tumedalt kivi, — ja jällegi naeratid Sa . . .

Kukkus kivi: miks tappa! Las lõkendab jaanik, las rabeleda mehed, las naerda Sul kahemõttelist naeru!

Las ürgab torupill, las ürgab!!!

Roidunult lonkasin õõuttu. Miks elada? Elada armastuseta? Miks tasudagi? Tappa?! Ha-ha!

Õigem ehk riputa hend rõvikuile söödaks, kes, mu südame-
lihaga täites kõhu, peaksid minugi armupee.

Targem ehk viskuda tarbetuna raipena kose neeldu, anda hend
havide hooleks.

Säält siis vahiksin kondisil silmil läbi klaas-vee lootuse arvu-
uid tähti ja arvaksin hirvitavil hambil neid kokku — mil oleks
sama palju mõtet, kui mu elulgi . . .

Säält siis kivirünt läbistaks mu päaluud ja sadapäine sügavi-
kumadu ehitaks pesa mu rinnakoopasse . . .!

Ja ehk aastatuhandil muutuksid kriidiks minugi luud, millega
tulevikulas kirjutaks tahvlile oma elumõtte.

Elu mõtte ehk teaksin siis minagi . . .

Oo . . . Siis tulid Sa jälle!

Veel leegist lõhnasid, hingetust jooksust nõrkesid mu sülle.

Oo, kuis värisid, kuis nuuksusid, kuis uppusin Su pisarais!

Kuis sonisid, kuis vabisid huuled, veripunased huuled . . .
värisevad . . . oo . . . suudlused . . . suudlused . . .

Nüüd mõistsin kõik! Nüüd!!

Kuis nüüd pigistin, kaelustin, suudlin Sind! Kuis pigistin . . .
oo . . . Miks ei karjatand, kiljatand Sa, hõrnadest hõrnem?!

Oo, määrane jaanik mus põles, oo, määrased jaanikud meis
põlesid . . .

Oo . . .

Põlegu jaanituled! jaanituled . . .

Kuninga surm.

I.

Ta oli kuulus Kuningas.

Alamad painutid põlvi ta ees, palusid Jumalat ta eest. Uhked isandad teenisid teda orjalikult.

Päike paistis Kuningalle, kaldas ta säravaid riideid, ta sõjariistu. Hiilguses kumasid kirikute kuldkuplid, mis olid ehitet tema, Kuninga auks ja rõõmuks. Ja kuldsetes kuplites helisesid kellad, tänades Jumalat kõige hää eest, Kuninga eest. Suitsesid templites suitsikud, kust tõusis magusat lõhna ja suitsu pallidena kullaga ehit võlvialuste poole. Ja kirikuis olid papid, kes laulsid ja palusid härdasti, lyyes ette risti ja lugedes suurest kullaga ehit raamatust.

Ja rahvas vaatas kõike seda, nägi, kuis austeti Kuningat ja austi ja kumardi ka teda, jumaldi.

Ning rahva parimad pojad ohverdid end Kuninga eest, tormates vaenlase vastu, minnes suurimaisse hädaohtisse, paludes ikka ja alati Kuninga eest.

Kuningas aga elas kullast ja kalliskivist lossis, mis säras väikse Päikesena. Säälgid tõusid kullased tornid taeva ja helisesid kellad Kuninga kiituseks ning lehvisid lipud ta auks.

Uhked alandlikud teenrid seisid elavate kujudena lossis ja kumardid maani, puudutes Kuninga jalatalda, suudeldes ta jälgi.

Ja hõitsetesid tuhanded lilled lossis ning selle ymber. Nad särasid. Päikese kiirtes, ajades lopsakaid, nõiduslikka hõiekobaraid. Vikerkaari värvides kumasid lillemered, ja nende huimastav, peen lõhn täitis sinkjaslilled lossi võlvialused, kus nagu läbi lõpmatu kauguse kumasid kuldsed lyhtrid. Kõik oli täis Päikest, kõigilt poolt säras talle valgus. — Üleval taevas, kauguste sinas naerati talle Päike, ta loss kiirgas Päikesena, hõhetid Päikestena kirglikud lilled.

Ja rahvas ytli:

„Päike paistab meie Kuningalle, lilled hõitsevad talle — ja Kuningas on ka Päike ja — Jumal.

Aga Kuningas käis oma uhkes lossis, aeles sammetis ja siidis, joobudes naistest. Ainult naistest mõtli ta, vaid neile elas ta. Ja joobumus olid päevad, joobumus olid ööd, mis venisid mööda hõielisina, huimastena. Kogu ta elu oli üksainuke joobumus kesk sära ja naisi, kes anduid talle kallistamiseks. Päevade ja ööde ahelik ujus mööda joobnustava, huimava unena, kus järgnesid

lilledelle lilled ja naistele naised. Suudlused kõrvetid ta huuli ja kaisutused muljusid rinda.

Yha uued ja uued läbielamused järgnesid eelmisile, ikka uued ja uued naised anduid ta kire hellitamiseks, ega väsind Kuningas neid vastu võtmast.

Ega mõtlend Kuningas neist, kes olid ohus ja õnnetuses tema pärast, kes surid, et võiks elada ja maitseda elu tema. Ei mõtlend tänuga neist, kes palusid ta eest, palusid öösitigi, härgates kõval koikul, sellal kui Kuningas oli joobnud viinast ja armastusest, uinudes siidises voodis, jumalik naine kummardand ta yle.

Aga kõigest sellest ei teadnud rahvas midagi, vaid uskus, mis talle öeldi ja mõtli, et Kuningas on hää, on armuline, kes teeb neile hääd.

Ja nad palusid ta eest.

II.

Yhel hommikul, kui Kuningas puhkas alles öö väsimusest, mis oli läind kesk joovastavaid suudlusi ja andumist ihadelle, kui loitsid võlvalustes kullast lyhtrid kullavihma, äratid teda sõim ja hoobid.

Ta härkas meeletus vihas, sest kes kyll pidi julgema segada ta und. Ta ei saand aga veel kättki tõsta, kui ta köideti. Ta nägi vaid, et loss oli saand korraga syngeks. Ta graniit myyrid, mis olid kyll ehit kalliskivega, õhkuid nukrust ja kurbust. Kõrgete võlvide all ujus hall ja röske udu. Kõrged käigud ja saalidki olid hämarad, poolpimedad. Päike oli kustund ja selle sära ei kuldand enam atmosfääri, mis lossi ymbritsi. Lilled ei hõitsend enam talle, vaid olid peitnud omad hõied lehisse. Kogu loss oli saand korraga kui surmamajaks, kus ei helise enam ykski lustilik keel, vaid kajastuvad ainult nukrad, hääletud hõhuväarinad, needmised, kõlatud hyyyed.

Kõik see oli riivand yhel hetkel Kuninga pilgu, ta kõrvad.

Siis nägi ta veel hommiku hallis hämaruses tumedaid kogusid, kellede näol olid viha ja põlguse grimassid. Kogud olid ebamääraselt tumedad, nende näodki olid rohekas-halli jume. Käes välkusid haljad mõõgad, mis nagu vätku lõid, sähvides läbi halli hõhu.

Kuningas tahtis öelda neile midagi, tahtis nad kohe kõik tappa lasta, kuid nägi, et on köidet. Ta ei saand helista enam yhtki oma teenritest, sellal kui enne oli ta yhel ainsal käeliigutusel jooksnud kokku neid sadadena.

Ta kisendi meeleheitlikult, sest hirm millegi ees oli haarand ta, ta leidis enda olevat abitu, leidis, et tuleb midagi koledat,

vältimatut. Ta kisendi ahastuses — kuid ei keegi vastand, ei keegi ilmund — roheline hirvitus oli hädakisa vastuseks, mis kiskus inetu grimassi vangistajate nägudelle. Ta nägi, et vangistajad on ta sõdurid, need samad, kes olid talle vandund truudust, alati luband võidelda ta eest. Nagu kord olid välkund mõõgad ta auks, välkuid nad nyid, et teda lyya.

Välkuvad mõõgad löid teda ja karmid käed vedasid ta välja uhkest lossist. Ta nägi, et pole enam yhtki teenert korridorides, kes kummardaksid ta ilmudes.

Väljas ootas teda metsik rahvahulk. Rahvas lärmitsi ja kisendi, võngutes rusikaid taeva poole ja kiristes hambaid, hyydes sõimusõnu.

Kuninga ilmudes kasvis kisa. Tuhanded rusikad välkuid hõhus ja tuhandeist suist langes talle needmishyydeid.

Siis haaras veel rohkem käsi temast kinni ja nad heitsid ta vangitorni, syngesse koopasse, kus ei särand enam yhtki kuldset kiirt. Kõik oli nii karm ja hall. Niisked hallitand myyrid, kust yksikud kivikillud hammastena välja ulatid, haavasid ta keha ja hinge, mis olid vaevat ja murt mädil õlgil, milledes sibelid konnad ja rotid.

„Kas tõesti oli mu riigis nii koledaid kohti?“ mõtli Kuningas, ega võind seda kuidagi uskuda.

Igavene hämarus valitsi niiskes keldris. Ainult tilgakese valgust nägi ta läbi trellis akna, mille klaasid olid läbipaistmatud aastate niiskest mustusest. Ega mõistnud Kuningas arvata, kas on taevas pilves, kust piisub alla uduvihma ja nukrust, või on ta ultramariinine, kiirgav Päikesest ja täidet lilledõhnaga.

III.

Yhel ööl avati ta kambri raske uks, mis liikus ragisedes ja hädaldades roostetand hingedel. Tummad kogud haarasid taas kinni ta piinat ja vaevat liikmeist. Nende sõrmed kiskuid kramplikult ymber ta käsivarte kokku ja viirastusina helkis pimeduses mõõga teras.

Ta viidi läbi kottpimedate tänavate, piki muste maju, millede luugid sulet. Majust aga kostsid valsi helid, kostsid taktis sammud ja kokettide lustilik naer. Valusana odana puuris mälestus ta sydamesse, mälestus kaugeist muinasjutulisist ajust. Unena mäleti ta minevikku. Näis talle, et on alati olnud sama õnnetu, kui prae-gugi — vaid üks õnnelik, kirgav uni oli olnud, mis oli näind viletsuses.

Pimeduses põlesid harvad laternad. Nende ähmane, palavikuline punane leek, kui närtsind roos, näis valgusetu, sest nende ymber oli sama pime, kui mujalgi. Ainult valu ja leina hõhkus neist, valulisist, punasist, kui- nutet silmad.

Korraga kerkis pimedusest miski kiirgav, mingi sajasilmne monster, mis lebas hiiglapikana, tyesdana pimeduses ta ees.

Yks säde lendas läbi Kuninga palavikulise aju, säsis vilksas elektrisädemena miski mälestus. Siis sai kõik selgeks — see oli ta loss. Ah, milline rõõm valdas ta! Nyüd vist viiakse ta jälle tagasi lossi, pannakse ta jälle siidistele diivanidele ja põlvitab taas rahvas ta ees, põlvitavad teenrid, suudeldes ta jalajälgi! Ta saab olema jälle vahva ja võimus ja ta tahab kättemaksa kõigile, kõigile! Kuninga silmad löid põlema lootuste ja kättemaksu leegil, kogu keha värisi, hõiski. Ta tahtis rutem, rutem tormata, valgustet akende juure, rutem!

Valjud käed aga pigistid kõvemini ta käsivarsi, raudsed sõrmed soonisid ta lihasse ja hää! ytl!

„Ytle viimne sõna, Kuningas, oma troonile.“

Ta lootused kustusid kui meteorid, mis kirkastuvad ainult hetkiks. Tuleviku ihased illusioonid purunesid pihuks ja põrmuks, kadudes jäädavalt.

Ja jälle tuli kurbus ääretu ta yle. Ta pidi alistuma omale saatusele, võimetu vastupanema, ehk kyll kord kõik ta võimuses oli olnud.

Kivinend sõnad kivises hõhus olid riisund temalt viimsed lootused.

Ta märkas, miks oli toodud lossi juure. Ainult selleks, et seda jumalaga jätta igaveseks ajaks. Nyüd on teised sää! kus oli enne olnud tema, tema aga peab nägema vaid heledaid aknaid ja pigimuste siluette valgustet saalides. Nii oli olnud kord ennemgi, kuid ymberpöördu! — Tema oli siis olnud akende taga, teadmatta, et tänaval talutakse haljaste mõökade vahel kedagi, kelle näos on mee!heite valulik joon ja kelle silmis põleb ahastus.

Siis kadus valgustet elukas pimedusse, sest nad pöörsid põik-tänavalle. Vaikides sammus ta läbi pikkade ja pimedate majavahede, kunni leidis enda väiksest puurist, mis pidi ta viima kuhugi kaugelle — ei tea kuhu.

IV.

Ta viidi kaugele Põhja, kus oli igavene kylm, oli igavene, kivinend hallus hõhus ja taevas. Ujus igavene udu yle värvitu maa, kumardi pleekind taevas silmaveena yle Kuninga yti.

Ei kiirt lustilist, elustavat valgust langend Kuninga silmi sest ajast, kui oli lahkund omast lossist. Ei ainukest rõõmu helisend ta surnud elus.

Ah kuus, kuus ihkas ta valgust, kuus ihkas ta Lilli, millede peen, võluv lõhn hellitaks ta puistund hinge, ihkas Naisi, kirglisi, kes elustaks jälle ihu, mis on hangund Põhja armutus jaheduses. Kui näeks veel korragi, silmapilgukski endist ilu ja hiilgust kesk Päikse kuumale kulda! Kui libiseks mööda üksainus piltki minevikust!

Kuid kõik oli läind. Karge ja hangund oli ilm kylmand taeva all. Ei yhtki Lille riivand ta valulik pilk, ei ainust naist, nõtket ja neitsilikku näind otsiv silm röskes udus.

Õhtu kuldse ehana, mis palisti syngel lagendikku, mäleti ta läind aegu, kui elu oli joovastus ja kirgede ekstaas. Kuningas vaatles silmi põõrmatta seda ainukest heledat värvi, õhtu purpureha, mis pani imelikult värisema ja kihama ta keha, synniti kärsitut pakitsust hinges. See helepunane kitsas joon, mis põles kauguses taeva ja maa vahel, oli nii ytlema armast, nii trööstiv, kuid yhtlasi valu tegev, minevikku meeletuletav. Ja senni istus Kuningas väikse akna juures, mille klaasidel olid sulglised jäälilled, kunni kustus eha, silmapilkne sära, ainuke heledus halluses. Ja see sära kustus pea ning põhjatu pime pikk õõ vajus kivina rõhuvana ta yle. Otsatu näis olevat õõ, ääretu näis päev kesk üksindust lõputut lagendikku, kus vingerdid ylespoole kõverikud kuusejännid ja kidurad männid, kus ei vilkunud ykski hele värv, ei särand ykski kiir. Otsatu õõ oli kogu ta elu, kaugel kalgis, kylmas Põhjas.

Nukker pilvevõrk oli tõmmat leinava Päikse ette. Hall, värvitu November oli nnyd Kuninga elu.

Jäälilled olid nnyd Kuninga lilledeks, mis särasid kylmadena ta yti aknakesel. Lõhnaks oli lõhnatus, surnud, koltund lehk.

Mõtted olid ta naised, ainukesed ta seltsilised. Olid aga mõttedki muutnud värvi, hangund, tardund; mõttekäigud olid muutund aeglasiks, lohisevaiks, nagu flegmaatiline Põhi, kus laulab nukkert surma laulu syngel kuusk ta onni ääres, kus nutab läind aegade leinalaulu tuul, tuul Põhjas, mis tulnud Lõunamailt, nagu Kuningaski.

V.

— Oo, teie sydametud, oo teie halastamatud. Kõik olete teie minult võtnud, olete teind mu võimetuks, olete sylvitand mu pääle. Mu rahvas on kiristand hambaid mind nãhes ja võngutand rusikaid. Mu teenrid on mu mahajãtnud, te olete lahutand mu Naistest ja Lilledest, olete riisund minult Päikese ja Kulla. Yhe ainukese palve, yhe pisikese palve sosistan veel teile — oh vilge,

laske mind minna ära siit karmist Põhjast, laske minna mind ära siit riigist, kus mind neetakse, kus minu yle hambaid kiristetakse. Laske mind minna ära Päikese maale, kus särab igavene päev lillelise maa yle, kus virvendavad vaiksed ultramariinised veed lillelist randa uhtes, mille yle on otsatu helesinine taevas, üksikute uduste pilveraasukestega. Laske mind minna Naiste maale, kus hõljuvad iharad Naised lilleaedades, veripunased Lilled pruunes kui bronks juuksis. Laske mind minna joobuma Naistest, kelle huuled on punased kui purpur, kelle silmis on häbelik iha, kelle rinnad igatsevad kaisutusi. Laske mind minna suudlema roose, joobuma nende lõhnast. Sää! tahaksin elada vaikselt, kaugel kõigest endisest, kaugel minevikust, kui olin olnud armuta ja ylekohtune, teind liiga vähemalle. Tahan kõigest loobuda, tahan kõik unusta. Kõik tahan anda, et vaid saada Päikesemaale, joobuma iharist Naisist, nende lõhnavist kehist, mis on rusked Päikese kullast. Oo võtke kõik, võtke kõik pääle Naiste ja Lillede! Pääle Naiste ja Lillede!

Kõlatu hirvitus kajas all madala taeva. Need olid võimsad, kes ytlid talle lootusetu, kõike purustava „ei“.

Ning pimedusest ilmusid koolnuvalged käed kõnksis sõrmiga, mis haarasid kinni ta käsivarrist, tirisid ta välja öösse.

Väljas vilkusid väikesed tuled. Ah, milline rõõm, milline rõõm näha tuld, vilgast.

Tuhnis valguses liikusid hämarad kogud, hiilivad, koledad.

Miski läikis pimedas, miski kullane! Keegi rääkis sooje sõnu, keegi häälitset mahedalt, trööstivalt. Keegi lasi teda suudelda risti. Ta mõistis, et see oli papp, kes oli tulnud teda trööstima. Suur härdus valdas Kuninga, pisarad niisutid ta kurnat põski, mis olid langend koopaiks. Valus rõõm vilksas elektrina läbi sydame.

Siis eraldeti ta papist, viidi kaugemalle, lagedalle.

Ta aimas midagi halba. Jalad tõrkuid täitma kohust, tinane raskus rõhus ta maha, kylmand mullale.

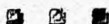
Ta tõsteti yles, seati seisma millegi najale.

Korruga sähvasid tuled, kajas häkiline helin, katkev.

Kuningas, kes oli kord olnud nii vägev, langes kokku võimetu ussina, halli tombuna kylmand maale.

Ta kuum veri voolas laiali mustale mullale, kus ei lehvind ainustki haljast rohtu, ei ainust Hõit.

18. II. 19.

Joobumused.

1.

Pööraselt keerlevad paarid tolmuses saalis, kui sunnitud mistki salajast jõust, saatuslikult, ilma mõtlemata, täites kui muutmatut loodusseadust. Galleriilt kukuvad kosena hääled, joobnuina karjuvad külapoised venesaabastes; neile vastu ruttab mähkudes tolmaurusse, tantsijate häältekaaos, mis kuulub külätüdruku küünilisena sosinana. Kokku saades liituvad ühte ning heituvad välja lahtiseist aknaist, et anda ruumi uutele kirklikele ühinemisile. Minagi keerlemas pöörasena pööraste keskel. Ringis saades akna kohale tuleb mul himu ühes küüniliste häältega hüpata ööpimedusse, mida ma ütlen oma vastu olevale kahvatanud kollasele naisele. Ta huuled liiguvad rääkides midagi, ma aiman — ta tuleb minuga ühes, kuid vaid uksest, sest seadused aknast ei luba. Me läheme. Kuid ees pikemas ruumis on kõndimas read suitsetavaid mehi ning koketeerivaid naisi. Ja äkki kadunud himu on minna mul pimedusse. Tõesti parem on kõndida siin, hingates joobunud õhku, täis suitsu ja naiste neктаari. Nii kõndides läheme mööda toolest, kust tõuseb, kummardades mulle tundmatu, pakkudes oma higist, haisevad kätt. Me kõnnime kolmekesi, naine vahel. Ma arvan: to mees räägib rumalusi naisele, vist pilkavalt minust ja publikumist, et näidata ennast teravmõttelisena. Nende sinised huuled liiguvad, tihti paljastades kollakaid hambaid, et mul jooksevad külmvärinad seljas. Siis jääme seisma: mina ühel, nemad teiselpool.

„Te lähete kodu, jah, te olete haige,“ räägib naine, sirutades mulle omi pikkisõrmi. Ja kaob siis ühes tolle tundmatuga.

„Jah, ma lähen kodu, siin kõik on nii võõras,“ ütlen ma seistes võru ees, mille tagant keegi küünitab mulle mu palitu, kaabu. Tõesti, muud pole mul üle jäänud teha, kui minna kodu, sest olen ju haige, nagu ta ütles . . .

Kuid vast ma siiski tuln liig vara, sest siin on nii pime ning üksik, aga sääl nii valge ja inimesi palju . . .

Siiski ma lähen . . .

Miks karta asjata pimedust, seda vaikset salajat olevust, mis võimetu sünnitama nii hääd kui kurja. Miks soovida seltskonda, kui ta nii õud, nii väiklane jälk. Üksi ja pimedas tahan ma olla, lastes end eksita pimeduses võõraid teid mööda õõ salajail vaimel, et raske oleks leida rada hommiku kodu.

Sellal vist to tundmatu tantsib kirglikku tantsu, ja naine laskunud on peaaegu ta sülle, unustades mind ja ise — nii õnnelik!

Too noormees räägib tühje jutte pikalt ja laialt minu üle, et naine loobuks minust, ning küsib lõpuks, mikspärast naine nii kannatlik minuga.

Ja naine vastab:

„Mull kahju on temast, ta armastab mind nii õnnetult. Kuid jätame seda ja oleme kordki rõõmsad, kui teda ei ole.“

Jälle nad tantsivad, kõnnivad, naeravad, kunni ju immitseb aknaist läbi eesriiete koitvalge. Siis naine kutsub ennast saatma kodu noormehe.

Ah, kuis kaval see naine, kui siug!

Ah, kui pörgulik ilus see naine omas toas salajases hommikuses fosforilises valguses!

Nad suudlevad, väsivad, suudlevad jälle . . .

Aga küll on võimatu pime . . .

Kuhu peaks viima tee, mis jalge all, ehk ei olegi see tee?

Ükskõik, kas ta tee ehk mitte, ükskõik kuhu ta viib, minna on mõttetu nii ühte kui teise paika. Ning mõttetu ka seista.

Nii siis, lähen jälle.

2.

Tuleb meele üks pilt.

Võõrana olin tulnud siia, pettunud nooruse esimesist halvaist luuletuskatseist. Olin uus ja huvitav, ning salapärane. Tutvunesin vaid mõnega, muide päivi kaupa veetsin üksinduses. Tundsin end haavatud olevat, ka looduselt ehk publikumilt, kes minust aru ei suutnud saada. Vaheti meeldis mulle kõnniskeleda metsas.

Ühel niisugusel käigul kohtasin Frieda. Nagu hirv jooksis ta lauldes läbi metsa, kunni äkki ehmatanult minu ette seisma jäi. Tutvunesime. Huvitet olime üksteisest. Metsikuna paistis ta mulle, kuid ta ei kartnud, ei häbenenud. Kummaline oli ta. Kohtasime igapäev. Kirglike metsloomana armastas ta mind, ära tahtis ta mind põletada omas armastuses, mis muide kustus äkki, kui langev täht. Mina aga leidsin ikka uusi väärtusi temas, et joobusin rohkem, kunni olin alatises pohmeluses.

Sihita läksime puie all. Armastime. Õrn muusika täitis metsa, kuulasime hinge pidades, seisatades — lehed langesid.

Kui palju värve, kui mitmesuguseid vorme!

Ning kul palju hääli, kui peen meeloodia see sahin!

Vaikisime, kuulatime.

Sahises metsas. Frieda vaatas küsivalt.

Ei kedagi, ütlin.

Akki, kivina kuivisse lehtisse kukkudes, ilmus me teele noor neid. Tundsin teda vähe. Olin unustanud isegi ta nime, teadsin ainult, et elab ta kusagil metsmajas, unistab ning loeb raamatuid. Seisatime ehmatanult. Kui ürginimesed vahtisid vihaselt naised üksteist, siis põgenes võõras metsa. Ma mõistsin: minu pärast see, ning siis rääkisin ma Friedale legendi kahest neiust, kes armastasid ühte meest. Romantiline oli see legend suudluste ja surmamistega. Ja, ma valetasin; ei, niisugust legendi ei või olla . . .

Ühe episoodi mäletan veel.

Järve teisel kaldal oli pidu. Paatidega viidi sinna. Juhtusin tolle võõra neiuga ühte paati. Ta istus kui juhtumisi minu kõrvale.

„Täna on kena ilm . . . eks? . . . “ ütles ta.

Ja, vastasin.

„Sest ma armastan Teid,“ ütles.

Ja, tahtsin ma talle vastata, siiski vaikisin.

Unistasin:

Mets, lehed langevad, liuglevad, kui mõtted . . .

„Maria,“ pöördus keegi neiu poole küsides, „jääd sa ööseks sinna kaldale?“

Maria jaatas.

Nii siis, Maria on ta nimi.

Unistasin:

Vesi jookseb aerudelt, aga Maria armastab mind . . .

Langevad lehed kahisevad melankoolselt, aga Frieda ei armasta mind enam . . .

3.

Seisatin.

Tuled, häälled.

Kas pole sama maja, kust äsja lahkusin, jättes tantsima banaalse publikumi.

Mõtiskelen ning astun kiiresti edasi. Nüüd lähen ma sootu teise külge, kus on suur, pime, üpris pime mets.

Eksin metsas ringi. Okstel istuvad ahvid ja naeravad. Ei, pigemini on need oravad. Tahan vaadelda, kuid midagi ei näe ma, saladuslikult vaid mustavad liikuvad tüved.

Vaade uitleb ringi. Näin viibivat labürindis. Ning äkki mind valdab hirm, kui olekski ma labürindis. Kaotanud olen niidi, et oleks veel võimalik pääseda siit välja.

Inimene uidab metsas ringi, sihi on ta kaotanud. Hirmunult jookseb ta labürindis väsides ja kukkudes. Ta riided lähevad nä-ruseks ja kaovad tükk tükkilt. Juuksed kasvavad maani ning ta

katab end nendega. Habe lohiseb samblal, jalad jäävad kui takku kinni. Veel ei heida ta meelt. Üle öla viskab ta habeme ning jookseb ikka, kunni kinni jääb puie okstesse. Samblana on ta rohekashall . . .

Vilksatas tuli . . .

Rühin sinna. Metsmaja. Üks aknaist on valgustet.

Ma taipan, sääl majas loeb ning unistab Maria. Kuid astu- gem ligemale. Nüüd näen ma: tal raamat lahti on ees, aga vae- valt ta loeb, sest täiesti tardunud on poosi. Olen huvitet. Istun akna ligidale sirelite alla pingile, siit teda näen hästi. Ta armastab ju mind, ta lubab end salaja vaadelda, annab mulle seda andeks. Nii algupärane, nii huvitav on ta selles poosis. Võib ta tundide kaupa olla ses poosis?

Kuid silmi ei näe ma, ta langetanud on ripsmed; pääd toe- tades käele varjab ka suud. Õigupoolest pole ma neisse silmisse kunagi vaatanud, ning unustanud olen, millised ta huuled, ta lõug.

Aeglaselt tõstab ta üles pää. Karja mul pole midagi, sest välja ta ikkagi ei näe. Ma vaatan ta silmi, neis väreleb helk. Ta tunneb, kuigi ei tea, et olen vaid kaks sammu tast kaugel. Ta meeldivam siiski on, kui arvanud olin.

Äkki ligindab näo ta aknale. Kahtlemata nägi nüüd mind. Jooksen kõrvale. Koerad hakkavad urisema ning jooksevad viimati haukudes välja. Peidan end tasakesi. Need koerad siiski on lollid — nad jooksevad koguni teise külge ning kaugenevad. Vanamees ilmub pesus lävele, kõhib ning sülgab. Tüki aja järele tuleb ka tütar.

„Vist rebased vilbelevad metsääril,“ sõnab vanamees.

Maria pooldab ta mõtet ning piilub pimedusse. koerad ning kaovad majja.

Astun peidust ning otsin parema paiga, kust silmas saaks pidada akent. Leban rohus.

Maria riietab end ning kaob toast, jättes põlema lambi. Na- tukese aja pärast näen teda astuvat metsa. Ta kardab minu pärast, et vast ehk koerad tegid mulle kurja. Ehk on talle arusaamatu, mispärast ma istusin akna all. Sa läksid, Maria, mis ootan mi- nagi siin.

Lähen läbi metsa.

Õo hommikuneb . . .

Luuletaks, naife, hümne su ilule, sa võrratu, jumalik!

Luuletaks, naised, hümne te ilule, te võrratumad, jumalikud!
Valgeneb.

Murran kibuvitsa õie ja panen rinda. Kriimustan käe: vere- pisar läigib uue päikese uute kiirte valgusel.

1918.

Oinake.

I.

Hotimisitsõ kylas pidutseti prohvet Elia auks. Kogu ymbrusest olid tulnud ja sõitnud kokku võõrad, kes sõid ja jõid, pidutsesid päeva, kaks, kolm, käies majast maija.

Peremees Vlas valmistis rutates selle vastu — laariti õlut, ostis viina, tappis oina.

Kui ta noa võttis ja läks oinast tapma, läksid temaga lapsed, Aniska ja Senka, läksid ysna ligi ja vaatlid. Aniska sai viie aastaseks, Senkal algas neljas, — kõik oli neile uus, kõik huviti neid.

Oinas oli yleni valge — ja juuksekesed lastel olid valged. Lapsed seisid, hoides yksteist kätest ja imetlid ning jõllitid selgeid silmi. Oinas määgis, veri voolas, punane ja lai, — ah, kui lõbus! . .

Lapsed, lalisedes ja tõugeldes, olid isale tyliks. Ta kärati nende pääle — ja lapsed jooksid naerdes minema.

II.

Isa läks põllule, ema askeldi majas, lapsed mängisid endamisi õues.

Ja ytli Aniska Senkale:

— Senka, ei Senka? Mängime oinast.

Naeris Senka, kõneleb, — aga ise veel väljaõelda selgesti ei mõista:

— Tehtud, — ytleb, — las olen oinake.

— Noh, hyva, — vastab Aniska, — ole sa oinake, aga mina sind noaga kõri alt tsik-tsik.

— Aga veri tuleb? — kysis Senka, — punane, lai?

— Tuleb, — ytli Aniska.

Ja mõlemad naersid, rõõmustid . . .

— Kust aga saame noa? kysis Senka.

— Kuidas, kyllap saame, — vastas Aniska, — mamma järelt võtame.

Tasahilju hiilisid lapsed maija — aga ema ei pane neid tähele, puid ahju paneb, praed mitmesugused, pirukaid austet võõrastelle valmista tahab. Tirisid lapsed ema järelt noa, suure, suure, millega leiba lõigatakse — aga ema ei näe, lapsi veel karjaja.

Jooksid lapsed õue, pugesisid nurka.

— Noh, lõika rutem, — laliseb Senka.

Jse hakkas määgima, sama heledalt, nagu oinake, siis hakkas

naerma ja ka õde lõbusti. Ja Aniska võttis ta õlgadest kinni käänis selili, murdis maha, — ikka määgis Senka.

Aniska tõmbas noaga üle Senka kõri. Ähkis Senka, norises. Veri — lai, punane — purskas ta valgele särgile ja Aniska käsile. Veri oli soe ja kleepiv, Senka jäi vait.

— Oinake oinake! — hüüdis Aniska ja naeris. Aga endal millestki kym hakkas.

— Noh, tõuse juba, Senka! — hyüdis ta, — kyllalt.

Ei tahtnud Senka tõusta, ja veri ei jooksnud enam, kleepuid Aniska käed. Senka lebas, kõnkis, ja ikka vaikis — jube hakkas Aniskal, jooksis ära Aniska juurest . . .

Sööstis maija, peitis enda ema eest, puges ahju — kuid syda rinnus raske. Asus Aniska ahju puiele, istub, vaikib, täisi väriseb. Hirm ja kurbus valdasid ta, ega mõista Aniska, mis syndind.

Hakkas ema ahju kytma — midagi ei kuule Aniska, istub, ei tee häält. Raskelt ja kiirelt tuksub väike syda, midagi ei näe Aniska murelisi silmiga.

Pikka syytuid puud, tõusis suits, täitis kogu ahju, lämmati Aniska.

III.

Ja tõusid Issanda paradiisi väravaile Senka ja Aniska hinged. Hämmastuid inglid; ning valasid nad pisaraid, selgeid kui tähed, ega teadnud, mis teha. Astus Issanda ette Aniska ingel ja hyüdis sygavalt rõhutult:

— Issand, annames vaenlaselle lapsukese verisi käsiga?

Ingelt proovides kysis Issand:

— Kellel's see syytu veri?

Vastas ingel:

— Olgu minul, Issand.

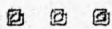
Ning ytili talle Issand:

— Verevalajad on lunastet Minu verrega, nagu on lunastet Minu verrega verevalamist õpetajad, ning sygava murega kutsun Ma inimesi Minu lunastamisele.

Siis lasksid inglid Aniska ja Senka helgisse paigusse ja lõhnavisse aedisse, kus vaiksil rohtudel kiirgavad mesikasted ja selgeis kaldais voolavad lustilised veed.

K. KESA.

Kogust „Жало смерти“.

Võitluspäevi psükoloogia.

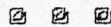
Ajalugu — see on lõputute kannatuste lõputu rida, täis ohkeid, täis verist vägivalda ja piina, kuid ta on ka asteastmelt ülesminek mäkke, on alaline langemistega vahelduv tõusu tee, üles kultuuri päikese poole viiv redel. Suured saavutused, suured ideaalid ja sihid on aga sündind alati ahastavis sünjitamispiinus, suuri mõtteid on nende tekkimisel saatnud pea alati äärmised kannatused. Raske, pööraselt raske ja ränk on olnud see tee Igavese Päikese poole, kuid ära käidud on ta siiski, siiski, hoolimata kõigist piinust on samm-sammult ronit kohe hiilgavat valgust, kohe ideaalide kõrgusi. Pole kohutavad olnud tagasimineked, langeperioodid, pole suutnud meeleteni viia inimsugu nende hiiglatornide kokkuvarisemine, mille püstitamine nõudnud nii palju vaeva, nii palju higi ja ülekohut. Vaid — edesi! on olnud alati rühmava inimsoo hüüdsõnaks. Kas pole ka praegused valurikkad päevad mitte sünnitamisajad, kas ei teki ka praegusist veriojast ja südantlõikava terase kõlinalast uued mõtted, uued kõrgused ja ideaalid? Kõik vana, äraiganud ja pehastanud saast on nüüd lõpulikult kokku varisemas ja tema asemele näib uus, tugev ja meie unistustele vastav õiglane ilmakord võrsuvat.

Olgu need üleminekupiinad — sünnitamisvalud nii rasked, nii valurikkad, kui tahes, inimsugu saab neist siiski üle, sest esimesed pole nad mitte — nad on mitmetegi uute kõrguste paratamata kaaslastena juba inimsoole tuntud. Koledad ja hirmsad on küll veriojad, äärmiselt vastik ja tüütav terase vaikimatu kõlin, kuid tundes selle paratamatust, jääme siiski rahule, nähes aurava vere ja surnukehade virna kohal lehvivat tuleviku vaimu. Mitte millestki ei sünni midagi, kuid praegusist piinust, praegu valatavast verest sünnib tulevane ilmakord, kerkiv variseva hoone asemelle. Tagasimineked on paratamatu — paratamatu just uue korra maksmasaamise suhtes. Sennine kultuur, sennine ilm ühes kogu oma suuruste ja kõrgustega on jõudnud kulminatsioonipunkti ja peab paratamatult langema, sest Kosmose raudsed, vääramatud säädused ei tunne seisakut, ei tunne paigal tammumist, vaid liikuma peab — kui mitte edesi, siis tagasi. Sennine kord, tsivilisatsioon on oma kolossaalse ajaloolise ülesande täitnud ja peab kõigest vastuseisust hoolimata maad andma temast väljakasvavale uuele korrale. Uus kord aga, säades ette hendalle aiva teised sihid, ei alga mitte otsekohe säält, kus lõpetas vana, vaid võtab

alguse veidi tagantpoolt, olles mahajäänud olude sunnil, etendades passiivist, äraootavat osa.

Varisevad mineviku valda sennised suurused, ning verest ja valust tekib uus Tõde, uus Päike, paistev senni, kunni jääb jõuetuks, pehastub ja habrastub temagi ja on sunnit ruumi andma, alistuma uuele tööle, uuele ilmakorrale, sest midagi pole igavest. Ärgu suurendatagu aga neid üleminekuvalusid meelega, ärgu rohkendatagu tahtlikult inimsoo nii kui nii suuri kannatusi...

4. II. 19.

K. KESA.

Agnes Kauts. Hõislehist Lennok*).

Luuletused.

On miski naiselik hellus ja hõrnus terves ses kogus. Juba lyyes lahti esimese lehe, kus on lilla päälkiri, tundub midagi paitavat nagu suvihommik, täis lillakat valgust, siidpehmet roosakat udu ja lillede aroomi. Ja päälkiri kõlab „Hõislehist Lennok“. Miks just hõislehist peab olema to Lennok, to liblik-kerge liuglev laev? Kysimus jääb tarbetumaks, kui lehitseda kogu, lugedes üksikuid ridu luuletusist, kus ikka ja ikka vahelduvad, korduvad pea igas luuletuses teat sõnad, teat asjad, mida nimetetakse, mis on tooni andvad ja etendavad dekoratsioonide osa igas luuletuses — Lilled. Lilled on Kautsi suured fetišid, mida peab ta ikka ja ikka jälle nimetama. Ainult kesk lillemerd — Lilled maa pääl, Lilled taevas, sydames — Lilled kõigilpool — sarnane on Kautsi maailm, kus ilutsevad täis pakitsevat Nooruse ja Suve Iha ta hõrnad, alabaster-haprad siluetid, nõtked kehad, „täis anduvust ja ihade ekstaasi!“

Kautsi poeesia on lillede poeesia.

Ikka on ta ilma yle suurem hõis — Päike. Ainult Päikese hurmas võivad syndida need naiselik hõrnad aktid, kirgised. Terve kogu on üksainus mäletus Suvest, mis läks mööda suure Lillena, täis Iha, Päikest, kus vilksavad hõismerest Huuled, kui kirsid, et ulata neid suudlemiseks.

On suurtsugusus, Lille ja värvirikkus igas salmis, igas reas, mida võimata mõista, kust see tuleb: sõnust, värsiehitusest, syndmustikust. Vist oleneb see kõigist neist, sest kui puudevadki Lilled nimetused, siis on tingimata miski värv, mis annab sama

*) Sapirografeerit luuletuskogu, mis ilmuu selle aasta jaanuari kuul. Mõned neist luuletusist on selles ajakirjas trykit.

hõrna mulje. Ta luuletused on täis elegante, ilusaid lauseid, mis põimuvad väätkasvudena. — Ongi just väline ilu sagedasti see, mis mõjub kõige enam.

Värvirikkuse tõenduseks olgu toodud siin mõned tsitaadid.

Näituseks :

„Kus p u n a marjaline*) kattis kirsipuu
meid kuuma päikse kurja vaate eest,
sää! ulatin sull' aralt roosa suu!“

Ehk :

„Hallillas õhtus
mu mõtted roosad . . .“

Ja võiks öelda — punased roosid, sest tundub, et see õhtu ei või olla ilma Lilledetta.

Ärgu öeldagu — ikka see armastus, ikka ihad ja mitte loodusekirjeldused, venna armastus. Kes nii ytleb, see eksib, sest selles kogus ei mängi kaugeltki suuremat osa iha des nõrkend Inimene, kui loodus, dekoratsioon. Need lilled luuletused on Suve luuletused, Suve ylistused, mis on nii kirkav, nii helge siin Põhjas. Yleyldine mulje, mis jääb nende luuletuste lugemisest, on Suvine: Lilled (Päike), Ihad, hõrnus. Katsutagu paiguta need Inimesed, kes on tegelasiks neis luuletusis, teistesse dekoratsioonidesse — ja nad kahvatavad, nad on sää! eksind, nad kaotavad enda hinge, nad muutuvad ka teiseks ja midagi ei jää järele. Sama synniks ka dekoratsioonidega. Yhes annavad aga nad pildi, kus on loodusepilt, ainult selle vahega, et sää! ei nähta vaid Maad, puid, Taevast, vaid ka neid, kes on kõige hingelisemad, ka osa loodusest — Inimesi.

Kogu etteotsa on paigutat eessõna A. I-lt, mis on liig põrutav, kus kõik on liialdet, mille vaim on palju verikirglisem, kui järgnevad luuletused. Eessõna kirjutaja pole vist kyllalt suutnud mõista nende luuletuste põhikoloriidi, mis on palju hõrnem, roosaks, kui eessõna, mis teeb luuletuste hinge veripunaseks.

On ka see liialdus ja yhekylgus, kui öelda, et Elus on ainukesed põhifaktorid Armastus ja Sürm. Ei elata kaugeltki mitte vaid Armastusele ja Sürmale. On unustet yks, millele elab rohkem inimesi, kui Armastusele — see on Auahnus. Shakespeare tunnistab Inimese Elu juhtivana vaid kaht asja — Armastust ja Auahnust, mis igatahes õigem arvamine on. A. J. faktoritega võib vaid siis leppida, kui yhenda Auahnus Armastusega, kui enesearmastuse. On aga väga lahkuminevad Naiste ja Enda Armastus.

*) Kõik harvendused tsitaatides on minu.

Kuid milleks see filosoofiline vaidlus siin, luuletuskogu arvustuses, kus nii vähe filosoofiat, kus pole õieti mingit tegu filosoofiaga, vaid ainult tundmusiga, mis on pää dirigentideks.

Kogu see Suvekompositsioon seisab koos üksikutest piltidest, milledest mõned väga sarnased, teised enam lahkuminevad. Luuletuste helmestik laiutub ees kui impressionisti värvirikas lõuend, täis mitmesugusid kujusid, variatsioonid, kuid mis siiski seot üksiteisega.

Juba esimene luuletus määrab eelpool mainit piirjooned, milledes lugub kogu ilm: Lilled (Päike), naiselikkus, suudlused, ilusad sõnad, elegant stiil.

Esimene luuletus „veel kord: 1“, mille tervelt toon, kõlab nii:

„Pää kuuma surun krüsanteemi kimpu,
ja meeli valdab suudlus hõrn mis andsid,
kui võilill maitsis kevadilu.

Pääkohal langutavad valgeid, hõisi
metsroosid paenduvad, kui naiste kehad
täis anduvust ja ihade ekstaasi.

Ja halasti, kesk kerget nümfi tantsu
taas andusin su hõrnul kaisutusil
ja suudlesin su huuli sügiskülmi,

kui uppus hommik sirelillas udus.

Sarnane on luuletus, millega avab Kauts oma esimese luuletuskogu.

Kuulgem neid teatava imelisi ridu, nende helisevaid lillelisi, värvirikaid ridu. See on hõisvanik, kus ikka ja ikka vilksavad jälle kirglikud Naise huuled. Ses luuletuses on kõik nii naiselik, omane vaid Naisele, mitte ilmas Mehele. — Kuis võiks oletada, et on need read kirjutand Mees — see oleks otse vastik, ei võiks sallida seda Meest, ei saaks mõelda temast kui Mehest, vaid tuleks ikka ette ta Naisena.

Ei saand jätta toomata selle luuletuse terveneni, sest ta on vast kõige enam õnnestunuks, kõige enam läbiviid stiililiselt ja hingeliselt (ehk kyll vorm enam kristallilisem oleks pidand olema).

On tabavaid võrdlusi Kautsi luuletuses, mis annavad tunnistust ta võimist. Nii näituseks eeltood luuletuses: „metsroosid paenduvad kui naiste kehad“.

Või „Veel kord: 3“:

„— — — ja kumardusid berberitsid
täis marju punaseid kui lepatriine.

„Veel kord: 3“ meedium on hoopis teine, kui „Veel kord: 1“. Sääl on külm tiigiäär, kus heidavad külme varje pajud ja hõitsevad kalmud.

Sääl on nii jahe ja syng, kuid siis põimuvad siidpehmed käed ta kaela ymber ja korruga muutub kõik. haarab hinge armu- nõidus ja:

„Siis hallik tiiki voolas hõbeviine,
ja kumardusid berberitsid
täis marje punaseid kui lepatriine.

Tsyklile „Veel kord“ järgnevad samalaadilised.

Leiame „Ballil“ sama ilma, mis „Veel korraski“ — ainult dekoratsioonid on muutund. „Ballilt“ lööb vastu sama hõhk — ainult kuumemaks ja monotoonsemaks on ta muutund; luuletuse ilm liigub nagu kiunuvate viulite valsi taktis. Daktyli veere, mida ka luuletuses tarvitet, on just omane, synnis balli kujutuseks.

Korruga „Suvii dyll“, mis on nii lahkuminev eelmisist ja järg- nevaist. See luuletus kõlab põriseva dissonansina kesk Naise hele- dat alti. Kõige hõrna kõrval on kasvand midagi mehelikku lopsakat. See oleks kõik lubatav, kuid sellel luuletusel oleks pidand olema valit teine koht.

Seda luuletust lugedes, kus jutt lehmast, kes tunneb olevat endal mõnusa, hää, tuleb meele Verhaeren, lopsakas Flandria. Under ja Verhaeren. Milline vahe nende tõis! Kuis võib kaks sedavõrd suurt erandit olla yhendet yhes, kellegis teises? — Peab põhjendama Noorusega, kui ollakse vastuvõtlik kõigile — kirjute- takse isegi skandaali pärast, „hullu“ pärast. On ju lehmist luule- tamine väga tore, uus!

Selle töö, õigemini selle töö yheainukese sõna põhjal on teht etteheiteid autorille — ta armastavat kujuta haiglast, vastikuid asju. Näituseks kirjutavat ta lauda virtsast. Oldagu mõistlik, yten, ja valitagu võitlemisabinõusid, mis oleks paremad, kui ainukese sõna põhjal syydistamine. Ainuke sõna „virts“ (mille kui tõesti olemas- oleva asja konstateerimine on ometi lubatav) ei ytle veel, et see kõik haiglast, aurust — virtsast elu kujutab. Luuletus on täitsa lihtne idylliline, ilma haiglaste kylgede kujutusteta.

Järgneb jälle Suvepoeside rida.

Luuletuses „Hommi k“ on võet enam karjuvamad värvid, kui eelmisist. Tundub midagi karjuvat, lugedes:

„Looklevad leegid kui sinised ussid.
Virvendab kuld, nagu kollane tuli.
Marmor ja purpur ja nõiduvad viled.“

Paistub, kui oleks paisat segi kollane, punane ja sinine, mis sööb pääst silmad. Igatahes on tahet kujutella selles töös tydimuse, roidumuse haiglast hommikut, kesk marmorit ja bronksi, kui

„ — — — haiglaselt tõstab veel keeli
kaminas punane leek . . . “

Vilksab „Jaaniöö“, kui Ta end peitund kasteheina, pääs jaanilillest pärg; Ta kardab konne, väikseid, sest Ta ju Naine. Tema aga paneb Talle pähe jaaniusse, Tema on Ta juures, ja Ta on uhke nagu kuninganna.

Nimetetavad oleks kaks luuletust, mis kannavad yhist päälkirja „Laastet aid“.

See („Laastet aid“) on hilissuve, „õunaaja“ luuletus, kus vajub hinge esimene Sygise jahedus, kus tuleb ilmsiks esimene hääbumine. Lugeses vaid sõna „õun“ valguks nagu keelele midagi kylma, ehk kyll maitsvat, kuid mis on väga lahkuminev maasika maitsest, selle lõhnast, mis on terveni Suve ja Päikese kehastus. Esimesed ilustused roogitakse õunaajal aiast. See on nagu pööripäev, teine pööripäev, kus lõpeb noorus ja tuleb vanadus, kui on juba igayks kannud oma vilja. See on aeg, kus lõpeb ilutsemine, Elu, ja tuleb Surm, hääbumine, kõige selle varisemine, mille tipuni jõut õunaajaks. On läind Suvi helisevi viisega, tuleb lõikuse aeg, mis on midagi hoopis kypsemat, elutargemat, tusedamat. Ka selle aja kirjeldus on tusedam, kui Suve armastuses, sest tuleb ju lõikus, kus on Suve armastusest, ilutsemisest võrsund ja kypsend vili, kõhutoit. Ja siis mäletuvad heledaina ja kaugeina Suvipäevad:

„Kui punetasid moonid peenrail, vaasis
reseedad, levkoid õhtul vastu võtid
mind huimastava lõhnade ekstaasis.“

Niipalju „Laastet aiast“. Võib olla, vabandust, et nii oletan, ei tunnud, ei olnud autor ise sugugi nõnda teadlik nende ridade tabavuses. Võib olla, tulid need kõrgete vaimude juhatusel teadmatult paberille; kuid see ükskõik. Puuduvad ka põhjused sarnaseks oletuseks.

Ja tuleb Sygis, peab tulema. Ja ehk ongi see parem, sest igavene Suvi võiks minna igavaks. — Peab tulema aeg, kui kõik muutub kõledaks ja kylmaks, et siis näha Suve palju heledamana, näha teda Päikesena, unista meelsaid unistusi Suvest.

Tuleb Suve järel Sygis, kui

„Mu tuba on täis sygiskollast leina,
Palm nurgas valgel alusel on norgus . . .“

„Ja Afrodiite kuju pyyab ikka
veel vargsi heita pilku peeglihõppe;
ta ymber vaasid hilislilledega.“

On viimne aeg, kui veel hiilgavad värvid, mida nii armastab poeet. Veel „tuiskab vastu akent sygispärle“. Närtsides ja hääbudes lõövad kui palavikus veel särama värvid, et kustuda.

Ja on hinges lein, imelik.

Kogu lõpul on kaks pyhendust, üks sõbrale, noorukselle, kes tuli siis, kui ta oli nii mahajäet. Siis tuli ta „tilluke kui hiir, kui päiksekiir“.

Ja

„Aed oli hõites, aed oli hõites
kui tulid sa.
Kõik seisab raagus, ei paista päike,
kui puudud sa.“

Muidu on see luuletus vast kõige vähem õnnestand. Näib, kui mõjuks selleks kõige enam vorm, nimelt, et stroofid seisavad koos kahest pikast ja kahest lyhikesest reast; tundub miski lonkamise.

Kogu lõpeb sapise „Epigrammiga“, kus tuntav Visnapuu mõju. Igatahes on „Epigramm“ õnnestand — sääal on kyllalt hoogsat, põlgavat sappi.

Lõpetes lugemise ja lastes kinni kaane, sulgedes silmad ja lastes mõttes libiseda silmi yle nende lilleliste ridade, tuleb meele, et on loet korra ennemgi sarnaseid ridu. On kusagil mujalgi kõik nii lilleline, gratsiõös ja naiselik. — See on, see lilleline kirglik Naine, kes kirjutab samuti, kui arvustetava luuletuskogu autorgi. Tõesti, milline sarnasus! Võiks isegi mõni öelda kurja sõna: plagiaat, mis aga oleks igatahes liialdus, sest mõju all olemine pole kaugeltki veel plagiaat.

On nii paljud vanad poeedidki teiste mõjude all, üks muidugi vähem, kui teine. Mis ime siis see, kui on mõju all algaja. See-pärast on asjata meie futuristidel Kautsi kohta nii terav seisukoht võtta. Kui vaadelda nende endi eluavaldusi, mis on ilmund senni vaid päevakäskudes ja lillede kandmises, siis peab ytlema, et kumbki neist nähtusest algupärane pole. On ju ennemgi futuristid (Marinetti j. t.) päevakäske avaldanud, mis on aga olnud palju myrisevamad, elujõulisemad, kui „meie omade“ kahvatud järeleaimused; samuti on ka lilli ennem kantud.

On yhiseid psykoloogilisi jooni Underil ja Kautsil, on yhine ilm, mida nad kujutavad. Nii näituseks on nad mõlemad kirglikud Lillede ja värvide harrastajad. Neid Lilli ei saa võtta aga ainult

kui lihtsaid lilli, vaid mulle näib, et nad on võetud yhtlasi kõige elegantsi ja hõrna sümboolidena.

Seepärast ongi Kauts omil esimesil katseil ka vormiliselt ja väljendusabinõude valimisel Underi mõju all. Pärast aga, oletame, jäävad vaid ilma ained underlikkeks, kuna vorm, väline kylg omapäraseks muutub. (Võib aga ka kõik muutuda.) Oletame, et ta jääb siiski selle sama ilma kujutajaks, mis praegugi. Ta võib aga selle kujutuseks võtta hoopis teised ained, kas või — teraskeele viiulil, mis läigib, on hõrnahääleline ja ta lõhnagi ehk võib tunda.

Et Kautsil andi on, tunnistavad kõige enam ta üksikud õnnestand read, ytlused, nagu näituseks:

„Pää kohal longutavad valgeid hõisi
metsroosid paenduvad, kui naiste kehad.“

„Sind oodin hõbelokilise põõsa varjus.“

Ja, just hõbelokiline, ilus pidi olema see põõsas, mille varjus ta ootas, sest see on aristokraatlik ilm, mida kujutab Kauts:

„Mu tuba täis on sygiskollast leina.“

Et luuletused terveni ei ole sama õnnestanud, tuleb just mõtete vormi alla painutamisega harjumattusest.

Samuti, kui üksikud ytlused, paistavad silma paljud võrdlused, mis on täitsa uued ja omapärased. Nii berberitsi punaste marjade võrdlemine lepatriinudega, metsrooside võrdlemine Naiste kehadega, Jaanimarjade võrdlemine keedet vähkedega jne.

Mis puutub luuletuste vormi, siis on Kauts sellele kyljele vähem rõhku pannud. On riimi vigu ja muid kindlast vormist kõrvale kaldumisi, mis oleks võind olematta olla, ehk need vead kyllestetilist maitsmist ei haava.

Värsimõõt on enamasti sisule vastav valit.

Lõpuks tahan veel mõnda öelda selle luuletuskogu kriitikast, mis on olnud õige mitmekylgne, õige terav ja äge. Igatahes on see kogu synnitand suure vihuri meie õppurkonnas. Kahjuks on enamasti kõik arvustused laiemale hulgale teadmatumaiks jäänd.

Mis puutub arvustuste, iseäranis laitvate, kaaluvusse, siis on need enamasti kõik õige kerged ja põhjendumatud olnud. Oleks pidand valima mõjuvamaid põhjendusi, kui näituseks üksikuid sõnu, mis kuidagi leitud kahtlasina.

Niipalju väiksest lillast luuletuskogust.

3—5. IV. 19.

„Nooled“ I.

Märts 1919.

Kutsehariduse Seltsi Õhtukooli Kirjanduse osakonna kuukiri. 12 lehek.

Tähendab, jälle uus kirjanduse kodanik juures.

See on hyva!

On väga hää ja tervitetav, et inimesed töötavad, harjutavad endid igakylgselt, et saada valmis elus kõigega. Sellest kyljest on noor kuukiri tervitetav, kui uus tööpöld noortele. Tuleb aga kohe teine kysimus, nimelt, kas on see uus tööpöld tarvilik või mitte, kas on tarvet uue ajakirja järele, kui neid isegi juba palju on (iga kooli ja isegi iga klassi kohta üks). On ka olemas ylemaaliseks saav õppiva noorsoo ajakiri „Uudismaa“, mida ometi peaks kõik õppurid toetama. Ainuke, mis annaks uuele kuukirjale eluõiguse, oleks, et tema sisu ei seisaks teiste ajakirjadega („Uudismaaga“) yhel kõrgusel — oleks allpool või ylevalpool. Viimne võimalus langeb muidugi ära, sest senni pole yheski kuukirjas ylihää töö välja jäet (kui see aga juhtuks, oleks ju olemas kirjastajad, kes need tööd kirjastaksid). Järjellikult õigustab eelnimetet kuukirja olemasolu ainult ta tööde nõrkus. Et seisukoht võtta uue kaaskodaniku kohta, on temaga ligem tutvus tingimatta tarvilik.

Kõigepääält, mis puutub välimusse, siis peab ytlema, et see vilets on; kaantest on liig vähe hoolit. Miks on nad näituseks kirjutet keemilise pliitsiga, mitte aga mimeografeerit? — Kuid las olla kaaned — hoopis tähtsam on sisu.

Proloog „Nooled“ele“ J. Ojant'ilt on igatahes väga kärarikas; sääl öeldakse „Noolte“ kohta:

„Me noored agaramad heitsid yhte,
Et luua vaimuharimiseks pind,
Et lasta, „Nooi'des“ välja mõttelend,
Mis publikumiga looks kindla suhte.“

Kuukirja tõist öeldakse:

„Siin noored armsalt oma unistusi loovad*)
Ja laulvad päivist, jumalikuist õist,
Maapäälsesest pörgust, tarbetumaist tõist,
Ning elumere laineid ette toovad.“

See kõik ju oleks väga tore, kui võiks leida nende kollaste pleekindmuljeliste kaante vahelt oma unistusi (mitte võõraste), kui sääl lauldaks jumalikuist õist, maapääls-

*) Harvendus igalpool minu.

sest pörgust (mis peaks see olema?) ning kus noored elu-
mere laineid ette tooks. Kui saadaks sellega tõesti hakkama,
kui oleks järgnev sisu sama õnnestand kui „prolog“ (miks mitte
„proloog“), siis oleks meie noorsoo võimistel jälle suur plus juures.

Igatahes ollakse proloogis väga kindel, kõikumata ja julge:
„... laituseski käime omi radu. „Ei kohuta meid mõnituste sadu!“

Sisu lugemisel aga avaneb hoopis teine pilt, palju kurvem
pilt, kui oodata võis. Kõik proloogi suured sõnad on vaid sõnuks
jäänd, ilusaiks sõnuks, kellede autoril vist suurimad võimised
kuukirja autorkonnas.

See agaramate (proloogist) noorte yhing on liig loid, liig kurb,
närtsind — ta pole sugugi agar, tal pole julgust, pole jõudu,
o m a p ä r a s u s t t ö i s. Ja millised peaks siis veel olema mitte-
agarad? Igatahes — o.

Nooruse energia vaim ei peegeldu yheski töös (p. proloogi).
Pea igas töös leiame yte (mõnes ka kaks) neist elementidest:
kurbus (pea kõigis töis; p. prol.). Kurvameelsuse valitsemise
tunnistuseks on ka tõlge Tetmayerist, kui melankoolikust. Unis-
tus (kõik autorid on suured unistajad, „esteedid“!). Need kaks
on pääelemendid, millest ehitet tööd. Unistusiga, mis on senti-
mentaalsed, on kindlas yhenduses meeoleolu kirjeldus.
Sekka põimuvad labased looduse kirjeldused (pigemini
looduselabastused), viletsus, ohked, valus need-
mine...

Taevas, milline pettumus pääle proloogi lugemise. Ei mi-
dagi tötatust, ehk kuigi, siis on see kõik ant edasi nii päälis-
kaudselt, labaselt, kulund sõnuga. Ei anta suuremat vabadust
fantaasiale, vaid riputakse igapäise proosalikkuse kyljes nagu
hämbliku võrgus.

Kaheteistkymnelehelises kaustikus on esinend järgmised au-
torid: J. Ojant, Lullu, Walde V. (keda ma ka Walde Valjulas tun-
nen, kui ei eksi), Edor, Lea, ja ? (nimetu autor).

Kõige produktiivsem on Lullu, kellelt yks luuletus ja kaks
tölget.

Ta luuletus „Väsinud päikese lapsed“ on ehk yks
paremaid, mis kaustikus avaldet, ehk ta kyll väga mõtte segasuse
all kannatab. Näituseks seisab esimeses salmis (mis meeoleolu poo-
lest harmoneerib kaustiku yleldise vaimuga: kurbusega, sonimi-
sega, ohketega...):

„Me väsinud päikese lapsed
Elu hümnust hõiskame
Ja tume valusaid ohkeid
Ilma nutult saadame.“

Ja teises salmis:

„... öö mõttis sonime...“

Kuis on küll võimalik korraga „elu hümnuses hõisata“ ja valusaid ohkeid ja sonimisi ilma saata! Autor on nähtavasti kannatand vormi all. Luban endalle luuletust lugedes kujutella, et autor on tahtnud öelda, nagu „väsinud päikese lapsed“ soniks, ohkes saates ilma sõnu igatsedes valguse järele, et siis, kui see tuleb, hõisata; see on aga oletus, mis luuletusest otsekohe ei järeldu. Üleyldine vaim luuletuses on siiski võrdlemisi optimistlik, teiste töödega võrreldes.

Tõlked ei käi sisu poolest selle arvustuse alla. Siin võib neid arvustada kui tõlkeid, tõlkimise seisukohalt. Selleks puuduvad aga andmed. Mis Tetmayeri tõlkesse puutub, siis on sääal see viga, et ta tõlgit tõlkest, mis lubamatu, liiati Tetmayeri tõlkimisel.

Need tööd on siiski valitseva meeleolu tunnistajaiks — kurblikust, unistavast ajajärgust.

Walde Waljulalt on kaks luuletust.

„Temale's“ valitseb kurbus, viletsuse tunne, sentimentaalsus. On kõik nii vana ja labane. Ei selles armastuselaulus küll omad unistused ei avaldu (vähemalt ei leia mina seda). — Miks peab armastus syytu olema, kui temast juba paberil räägitakse? Ei usu Teid, Valde Valjula! (Pardon!).

Ja ons elu ylem siht vaid „Tema“?

„Sa jutustad...“

Loeme:

„... silm läitub pisaratest“,

— küll, ytleme: kurbus jällegi (oh sa kole kurbus noores sydames!)! Pääle kurbuse on omal kohal ka unistused.

Korraga kysib neljandas salmis teine armastajaist (luuletuses räägitakse kahest armastajast):

„Kus on mu igatsetud ideaal?“

Nii võib muidugi kysida, kui seda ei tea; praegusel korral pole see kysimus kahjuks uskuma paneval kohal, sest vaevalt kysib keegi kesk kallistusi: „Kus on mu igatsetud ideaal?“ (Pigemini kysis ta „Kus on su, igatsetud, huuled?!“) Siiski — V. V. ideaal on ju „Tema“. Siis võib nii kysida! Kuid siiski ei, sest ideaal on ta kõrval, ysna ligidal. Tähendab — väike eksitus — peab olema: „Kus on su, igatsetud, huuled?“

Kogu luuletus on sassi läind. On kõiksugu sõnu ja lauseid, mis põimuvad korratuses yksteise vahelt läbi, nõnda et võimata

kusagilt otsa leida; kust „mõttelõnga kerima“ hakata. Ei leidu selleski luuletuses midagi uut — kõik on vana: banaalne kurbus, unistused, vassing.

Lea on paigutand miski mälestuse lapsepõlve talveõhtuist. See on meeoleu kirjeldus (muidugi proosalik).

Syndmuste käik kujuneb töös nimelt järgmiselt:

Kaks päätegelast on — üks yhelpool seina, teine teiselpool seina.

Yhes toas **õpib** autor uuest ajaloost prantsuse revolutsiooni.

Õppur ytleb: Tyytav on niisugune laulmine.

Õppur saab vihaseks, et teine teda segab, tal hakkab õudne (ei tea kyll miks? kas oma viha kartes?)

Korraga — ta ei vihasta enam: ysna vastuoksa — tulevad unistused, mäletuvad lapsepõlve talveõhtud, kevad (talveõhtu mälestuses).

Teises toas **õpetab** keegi last laulma.

(Teine võiks õelda, ja võib olla yleski, kui läbi seina prao nägi, et teine ajalugu tuubib: tyytav on niisugune tuupimine.)

Teine laulab edesi.

See laulab muidugi endiselt edesi.

Sarnane on tolle väga keeruliku ja mystilise kompositsiooni syndmustiku ja unistuste kujunemine, mille sügavusist võimata aru saada. Kuis võib see loogiliselt ja psykoloogiliselt võimalik olla, et yhe ja sama laulu mõjul kerkisid viha ja magusad mälestused, mis sumbutavad viha.

Kui oleks tahet unista, siis oleks pidand laulja ka tõesti laulma. Praegusel juhtumisel on aga laulja täitsa nullistund, viha ja unistused oleks ilma laulutagi tulla võind, sest laul mõjus nendele yhevõrdselt. Laulu tähtsus on null (0). Kuid milleks nullid? Pa-beri raisk!

Edori poolt on kirjutet miski „Suve õhtu“ kirjeldus.

See suve õhtu on just samasugune, kui paljud teisedki paberistund suve õhtud. Ta tuleb, nagu ennemgi, paadis vee pääl. See tulek on aga vana, järeleaimat, seega mitte oma. Ja kalake — miks nimeta kala [ja veel kalakest (kala ehk polegi nii abitu ja väeti, kui autor)].

Ja siis tuleb muidugi suure hiilgusega ja kysimus- ning õhkamis-märkidega viimne sentimentaalse õhtu võõras, kuu. Tähendab — kõik on kohal. Nyüd muudkui istu ja mõtle, kuis „joobuda õrnast kahvatusest“, sest see on igatahes raske ylesanne, päädpõõritav kysimus, kuis kahvatusest, vaid kahvatusest, joobuda.

Nimeta autorilt yks värs nimega „Sa läksid“.

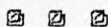
Nii olen ylevaatega ja tutvunemisega lõpule jõõdnud.

Ja lõpu resultaat on kurb, otsatu kurb, sest kõik mu lootused, midagi ehtsat leida, on vett vedanud. Ei leidu midagi sarnast, mis tõõtet proloogis, ja kui ongi, siis on see kõik nii kidur, nii lame, nii labane, kus pole yhtki **oma** lauset, ytlust. On lainat meeolelu kirjeldusekesed.

Ja kollane, pleekind-muljeline tagakaas langeb kinni, tummana, sama kahvatuna ja sentimentaalsena, kui need käänet ja väänat unistused, mis ehk oleks olnud ilusamad, kui nad oleks teisiti avaldet.

Kuid ajakirja olemasolu on õigustet, ta võib elada, sest ta sisu väärtus ei vasta teiste ajakirjade sisu väärtuselle, ei ulata nii kõrgelle.

2. IV. 19.

A. JUHANSON.

Noorsugu enne ja nüüd.

„Nooruse aeg — see on ülevim aeg inimese arenemises, mil laps tunneb hend esimest korda nooremehena, nõudes kohast aset inimkonnas. Ja neid noori hendid peaks karaktriseerima, iseloomustama tuline vaimustus, energia, jõudude küllus ja usk hendasse, elu peaks neile paistuma täis rõõmu, hõiskeid — ja võitlust veel parema tuleviku eest, ja ilm peaks olema nii ilus, nii võluv, sest on see ju ülevate maitsengute, heneseohverdamise, platonismi ja lõõmava armastuse aeg — hiilgav proloog, millele järgneb tihti igapäevne ja proosalik draama.“

Nii peaks see olema, kuid milline pettumus, milline illusioonide krahh, kui asuda meie noorsoo ligemalle vaatiskelule! . . . Alles viimasel ajal on märgata elavamat liikumist, ettevõtlikkuse ja agaruse kasvu. Tundub, nagu hakkaksime välja jõudma sellest masendavast olukorrast, kus olime mõne aasta eest. Ja tõsi — on ju selleks ka aeg! Oleme elanud üle juba mitu põrutust, mitu murangut poliitilises ja ühiskondlises elus — kas peaksime siis meie, noored, kelle rammule ja võimisille nii palju hümne laulet, ikka osavõtmatult, tummalt seda ainult päält vaatama, ise mitte midagi tehes, mitte millelegi kaasa tundes?

Katsun käsitleda ligemalt selle, nii kurva nähtuse põhjusi.

Mitte meie hendi hääst tähtmisest ei olene see sennine ükskõiksus ja loidus. Ei — selle põhjused on kaugemal meie rahva poliitilises ja majanduslikus elus. Aastat poolteist tagasi, kui rahvustunde nõrkuse jutlustamine iseäranis moes oli, nähti selle nõrkuse põhjusi pesitsevat ainult Vene mõjus, mis meie noorsoole sisendas sotsialistlikud vaated ja mõtlemisviisi. Et see väide ekslik, näitab see, et sotsialistlikki vool meie noorsoo hulgas kuigi palju poolehoidjaid ei leidnud, vaid igaltpoolt ainult täieline ükskõiksus ja osavõtmatumus kõigest vastu haigutas. See oli ka arusaadav.

Vene monarhism oma isehendast valju ja kõike vabamat ja värskemat mahasuruva vägivallaga lasus rängima koormana just noorsoo õlul, sest oli ju tema, noorsugu, see, kes alati uue, värske ja vabama järele janunes, kelle pääs tekkisid tormised kavatsused ja plaanid, mis pidid aga varsti raugema raske surve rõhumisel. Ja meie, Eesti noorsugu tundis seda survet veel kahekordse raskusega, sest siin ühines sellega ka rahvuslik rõhumine. Sarnases olukorras oli arusaadavalt igasugune vaimustus ja püüd paremate aadete poole võimatu. Ja kui meie noorsoo tugevamal, revolutsioonilisemal ja tahtejõulisemal osal siiski vaimustust ja julgust jatkus kõrgematest sihtidest unistamiseks, siis oli ta sunnit tegema seda „põranda all“. Kuid mis see põrandaalune, alati hirmul ja äärmiselt kinnine olek tähendas, võib alles nüüd, tagant järele selgemini aru saada. Veel praegu kannab osa meie noortsugu jälgi, mis jättis sarnane põrandaalune elu, muutev inimest kinniseks, salajaseks ja teataval määral uhkekski. (Arvan mitte eksivat, oletades, et „Miilangu“ juures need tunnimärgid ehk kõige selgemini avalduvad). Et sarnased mõjud noori mitte just kõige elujõulisemiks ja töövõimsaiks ei teinud, on arusaadav. Nad väsisid ruttu, ja paljunõudev elu oli neilegi liig raske.

Teine osa noorsoost, kes sellest liikumisest eemale jäi, andus kas elulõbude maitsemisele, ehk koolipingile ja kulunud kaasiga õpiraamatuile, tehes ilusad „pätjorkad“ hendi ebajumalaks, fetishiks, milleks meie kooliolud kõige soodsamat pinda pakkusid, ja — kahjuks, praegugi pakuvad. Et sel osal igasugused kõrgemad sihid ja aated ülepea puudusid, oli ka tema pärastiseks eluks täiesti võimetu.

Ja siis — kas ei pakkunud meie hendigi rahvuspoliitilised ja majanduslikud olud kõige paremat pinda sarnaselle Don-Juanismile? Meie poliitikategelased sepitsid küll igapäevaseid töökavu, vaidlesid kaua ja ägedalt selle üle, kumb pidi „päälinnaks“ saama, kas Tartu või Tallinn, kuid mingisugust ideelist pärandust, järeltulijaid kaasa kiskuvat ja võitluselie vaimustavat ei jätanud ükski neist järele, ei seatud ühtegi kaugemalle ulatavat sihti ega ideaali üles, vaid kobati ikka käsikaudu ümber. Juba 1907. a. kirjutas G. Suits: „Rõhuv ja lämmatav on vinduda selguset, lõpuleviimata mõtete ja püüete udus. Meie tahame elada, meie januneme vaba, laia, avara elu järele“ („Sihid ja vaated“). Oleme vaid kiratsenud nii hariduslikult, majanduslikult, kui ka poliitiliselt. Ja selle tagajärg on võimata leigus, loidus, ükskõiksus ja kõlbuslik harimatus. Noorsugu, kes peaks olema täis aateid ja elujõudu, kellel sihid peaksid päiksenähtavana kiirgama ees — on vaid jõuetu ja aatetu inimeste kari, kes elab, teadmata milleks.

See on arusaadav ja vabandetav vaesema kihi noorsoo juues — pole neil ju võimalust ja mahti oma lastele tarvilikku kasvatust anda, kuid kahjuks pole ka meie intelligentsi noorsooga asi parem. Asjata otsid nendegi juurest tõsisemat arusaamist, huvide ja aadete rikkust. Siingi leiad vaid tühjust. Ja miks? —

On kindel, et meie noorsoo intelligentlikum, huviderikkam ja elujõulisem osa maalt — külast pärit on. Sääl on harjutud töötama, tõsiselt töötama. Sääl peab inimene, et ära elada, raske vaevaga mullapõuest rikkusi väljakiskuma (sõjaaegseid olusid muidugi tähelepanemata jättes) ja sääl harjuvad meie noored juba varakult ainult tööd nägema. Ja selle tööga käsikäes käib mõistlik kokkuhoidlikkus, vaikne, tasane idülline elu. Nende noort, loodusest hääde kalduvusiga hinge ei pääse rüvetama linnade vallaline elu, täis kõlvatust, mustust, soppa, ja väikekoodanlik hõhk. Linnas kas on harjutud taskuid kerge vaevaga täitma või valitseb jälle äärmine vaesus. Mõlemad need olukorrad pole noorsoole arenemiseks kuigi soodsad. Sellal, kui maa laps aina varakult ühte kui teist tööd tegema harjub, ei teagi linna laps veel, mis tähendab töö ja harjub vaid laisklema ja logelema, seda enam, et võimalused selleks on õige kättesaadavad ja kaasakiskuvad.

Sellal, kui maal suuremate varanduste kogumine peaaegu võimatu ja raha raske tööga saadakse, nii et ka tema väärtust hinnata osatakse, aetakse linnades sageli üsna kerge vaevaga suured kapitalid kokku, mille kaasas kas ülearune, mõistmatu ja otsustarbetu pillamine ehk ülearu kokkuhoidmine käib. Mõlemil juhtumisel mõeldakse vaid selle pääle, kuidas paremini elada, elu maitsta, selle pääle, mida „sooja pesa poliitikaks“ nimetame. Mis väljaspool nende isikulisi huve, ei puutu neisse. Selles peitub kogu nende ideaal ja elutarkus. Muidugi ei jäta see noorsoo pääle oma rusuvat mõju avaldamata. Arvan, et sarnane ülalmainit tasku- või „sooja pesa poliitika“ ongi üheks pääpõhjuseks, miks meie jõukama kihi ja intelligentsigi noorsugu tarvilisel kõrgusel ei seisa.

Meie Balti sakste ja juudi noorsugu näib selles suhtes tõesti kõrgemal olevat.

Kuid domineerivat osa meie noorsoo aatetuses ja jõuetuses etendab vist siiski majanduslik murrang. Senni juhtivat osa etendanud väiketööstus peab paratamatult kaduma, maad andes võrsuvalle suurtööstusele, mis oma intensiivsema ja kindlajoonelisema valmistusviisiga tooks uut elu ka meie ummistand hõhkkonda, kuid veel on väiketööstus tugev küllalt, et mõnda aega domineerivat osa etendada ja oma leige, masendava iseloomuga vallata kogu meie vaimuelu. Ta on küll vananend, äraigand ja purunemas, kuid seda pahem meile! See on harilik, aeglaselle põhjamaalasele

omane kahtlemine ja kõhelemine, mis meid valdab, astudes üle vana raja kusagile uude, tuudmatusse valda. Nagu arad, pelglikud hobused üle katkise silla minnes, ajame jalad kõige jõuga vastu. Oleme harjunud väikekodanlise kingsepp-rättsepp-keelepeksja kultusega, oleme harjunud lõbu tundma tuhandelise paberilipaka krõbisemisest — suuremaist summadest näeme vaid und. Oleme harjunud kirudes andma sandile paar kopikat, arvates seejuures ei tea kui suurt hääd tegevat — ja kõigest, mis sellega kokku ei käi, seisame eemal, tunneme selle ees hirmu.

See on väikekodanlusele omane skeptitsism, kahtlus ja tegu-jõuetus, ja asjata oleks oodata selle kadumist enne, kui pole muutunud meid majanduslik olukord. Jutlustamistega ja ilusate sõnadega võib siin vähe korda saata.

Ka kasvatajate käed pole sellest süüst puhtad, mille all nüüd kannatab kogu noorsugu. Koolides õpitakse harilikult ainult selleks, et attestaati kätte saada, kuna teaduse henda pääle nürilt, arvustuse ja uduselt vaadatakse. Pole muud õppimise eesmärki, kui et keskkool lõpetada, ja siis mõni tshinovniku koht muretseda, kus kantselei paberite hulgas kõigi koolipingil omandet Greeka ja Ladina keele sõnade ja matemaatika teoreemidega hallitada ja „kõhtu kasvatada“ võiks. Kaugemalle ulatavad noorsoo enamuse ideaalid harva, sest ta lämbub juba varakult meie oludes. Vahest veidi parem on lugu nende juures, kel korda läheb ülikooli pääseda, kuid säältkil tullakse tihti samade ideaalidega välja. Siin on igatahes süüdi eestkätt just kool ise, kuid ka teised varemmainit põhjused ei jäta oma mõju siingi avaldamata.

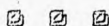
Ja meie kodune kasvatus — seegi on sihitud ainult selle poole, et teha kõiki „pailapsiks“, õpetada paluma, tänama, kumardama ja roomama ülemuse ees, et hävitada noortes sootumaks seesmist, iseteadlikku „mina'd“.

Alles nüüd, mill ilmasõjalä järgnevad hiiglamurrangud häranud, liikvele pannud kõige tuimemadgi ajud, oleme härganud meiegi. On härganud esiti vanem põlv, esinedes juba sihikindla ja kõikumatu tegevusega, täisi teadlikult ja võideldes ühe sihi, kõiki vaimustava aate — iseseisvuse poole sammudes. See oma korda ei jäta mõju avaldamata ka majandusliku olukorra pääle, ja on loota, et sellelgi alal purunevad varsti vanad, kitsad ja ummistanud raamid, avades sellega igakülgist võimalust noorsoo edenemiseks ja ülesande kõrguselle tõusmiseks, mis peaks sündima seda kava-kindlamalt ja kiiremini, et kooligi näib muutuvat enam olude kohaseks ja nõudeile vastavamaks. Koduste kasvatajate meelteski näib olevat sündinud põörang ja on loota, et nüüd ka sääil enam rõhku hakatakse panema isiku seesmise „mina“, iseteadva julguse ja usu

arendamisele isehenda võimisesse, mis aitaks kahtlemata suuresti kaasa meie noorsoo härkamiseks.

Seda härkamisprotsessi kiirustas ka vabadusvõitlus, mis noortele nii suured ja rasked kohustused pääle pani, millega nad aga üllatavalt hiilgavalt korda said. Kuid nad ei uppunud sõjakole-duste ja metsikuste taarna, ega hullunud värskest veriaurust, vaid asusid kodu tagasi tulles palju suurema vaimustuse, palju suurema energia ja tahtejõuga hendi ülesannete täitmiselle, mis meid kaht-lemata viib vastu lootusrikkale ja palju töotavale tulevikule, paran-dades seega märksa ka kogu rahva tuleviku väljavaadet, mis senni kaunis halbaennustav oli, osalt just noorsoo jõuetuse tõttu.

27. III. 1919.

V. ERNITS.

Meie õppurkonna tegevuspõhjusemõtteist.

I.

Iga rahva arenemises mängivad pääosa kaks tegurit: rahvus-lik omapärasus ja kultura omandamine muilt. Küsimus on vaid nende tegurite enesevahelisest suhtest, mis on eriline eri ajal ja paigus. On olnud tugevasti omapäraseid rahvaid, kes on võrdlemisi vähe teistelt laenanud, kuid palju rohkem teistele laenanud, neist kultuuriliselt üle olles (muistsed greeklased). Palju rohkem on aga rahvaid, kes võrdlemisi vähe omapäraseid, rohkem teistelt oman-danud, omandatud enam vähem oma vaimuilma kohaselt ümertehes, mitte alati paremuse mõttes.

Meie, eestlased, ei kuulu aga tugevalt omapärase rahvaste esimesse ritta. Tõsi küll, meil on jõudu oma kultuura loomiseks, kuigi mitte ülimääraselt, meil on ka omapärasuse sugemeid, mida peab edasiarendama. Meie oleme aga siiski kultuura ülakihi mõt-tes palju madalamal, kui Öhtu-Euroopa, olgugi, et hulkade kul-tuuras me võime ennast võrrelda mitmegi Euroopa rahvaga. Me peame igatahes palju õppima, kiiresti õppima, enne kui meie sõna täies mõttes Euroopa kuultura kõrgusele tõusta suudame.

Ses õpimises ei tarvitse, ei tohi me aga unustada meie oma-pärase kuultuurasugemete arendamist, kuid siiski peame olude sunnil suuremat rõhku panema Lääne-Euroopa hariduse oman-damise ja ümberseedimisse.

Kuultuurilise arenemise sihtjoonte määrajaks on kuultuuraväärtuste õige h i n d a m i n e, sest see määrab, mida meie tahame omandada. Mida täielikum ja õiglasem kuultuuriline hindamine, seda jõudsam ja sihikindlam võib olla kuultuuriline arenemine: ei nähta vaeva

tühiste, tarbetumate asjade omandamises, ei jäeta tähelepanemata arenemiseks tarvilikke tähtsaid asju.

Ei või ütelda, et meie, eriti meie noorsugu, oleks alati asja kõrgusel seisnud rahvuskultuuraliselt hindamisel. Tihti on pääliskaudne oldud, on lastud end juhtida kõrvalmõjudest, isikulisest süm-paatiaist ja andipaatiast. Et niisugusist umbhindamisest ainult kahju võib olla, on selge: meie ei suuda õiget seisukohta võtta nende kultuuravaranduste kohta, mis meie arenemist edasi viivad.

Niisugune alahindamine kipub tihti pääle esinema Eesti vanema sugupõlve tegevuse arvustamises. On ju loomulik, et noor-sugu läheb vanust teatava määrani lahku omade põüete poolest, et ta teatava määrani teisiti tunneb ja mõtleb kui vanem põlv, et ta mitmes küsimuses koguni opositsijoonis on vanema põlvega. Kõigest sellest ei tohiks aga kuidagi järgneda vanema põlve hoopis liialdatud alahindamine, ta teenuste vähendamine ehk tähelepane-mata jätmine. Just õiglus hindamises on kõrgema arenemise tunismärk — õiglus ka selle arenemisjärgu hindamises, millest õieti nüüdisaeg meie rahva elus igatahes järgneb.

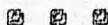
Muidugi ei hakka ma tõendama, et kõik, mis vanad loonud, noorte vaimu arendamiseks kohane oleks. Kaugeltki mitte: meie vane-ma põlve ilmavaates on terve hulk tõekspidamisi, mida noorus ei saa omaks võtta. Meie senises kirjanduses ja rahvaluuleski pole kõik mitte eht „kuld“, nagu kadunud Villem Reiman ütles, vaid siingi leidub väärtuste kõrval ebaväärtusi, kui neid iseäranis meie praeguselt arenemisastmelt hinnata.

Vanema kultuuraga tutvunemise juures tuleb alati kolme mo-menti silmas pidada: selle teaduslikku seletust kausalteedi seaduse põhjal, selle ajaloolist väärtust oma aja kohta ja selle praktilist väärtust praeguse kultuura rikastamise seisukohalt. Ei sure ju mitte kõik osad vanast kultuurast, ega muutu väärtusetumiks vaid elavad tihti edasi uuemases kultuuras, osalt selle tarvilikkudena orgaanilistena sisenditena, ingredientidena, osalt kultuurpärivuslik-kudena jätetena, atavistlikkudena rudimentidena. Esimest laadi osi vanast kultuurast peab kultiveerima, neid kõrgemale arenemisast-mele viima, kuna teisi võimalikult kultuurilisest organismist eemal-dada tuleb. Enne operatsiooni tuleb aga kindlale selgusele jõuda teatud nähtuse kultuuratakistavuse kohta.

Niisugune kriitiline vana kultuura hindamine peaks õieti kuuluma kooli ülesandesse. See pole aga senni sellega küllalt hästi toime saa-nud, oma konservatiivse iselaadi tõttu: koolis ollakse palju rohkem val-mis oma rahva vana kultuurat ennem ülistama, kui seda arvustama, talle nõudeid ja uusi sihte ette seadma. Kui palju kool tulevikus omast konservatiivsest iseloomust kaotab, kaotada võib, on ise küsimus.

Igatahes on praegu meie vanema kultuura hindamine ala, mil meie õppurkond peab teatava määranis iseseisvalt orienteeruma. Tuleb soovida ja peab kaasa aitama, et siin mitte valeorientatsioonis ei eksitaks ega valehindamisi ei tehtaks, ei paremale, ei pahemale poole, ei valepaatoslikult ülespuhutud isamaalikkude liialduste mõjul ega jälle teiselt poolt samal kombel liialduseni viidud modernistlikkude ja sotsialistlikkude töökspidamiste ja tundmuste mõjul. Viimaseid ei taha ma sugugi eitama hakata, vaid tähendan ainult, et ei pea kultuuriloolises hindamises langema sotsialistlikku fanatismi ega sellelt seisukohalt kõike ajalugu pidama mingisuguseks eksituseks, samuti rahvuskultuurilisi väärtusi mingisuguseks „kodanlaste loriks“. Peabkord selgusele jõudma selle kohta, et kultuura jääb ikkagi kultuuraks, kas on teda kodanlased ehk sotsialistid loonud. Suur eksitus oleks, kui kodanlust poliitiliselt hukka mõistes ka tema loodud kultuura positiivsed osad hukka mõistetakse. Seda võiksid ainult metsotsialistid eha. Isegi mõistlikumad Vene enamlased pole vähemalt teoreetiliselt kodanlise kultuura hävitamisele välja läinud, vaid selle „ülevõtmisele“, nii nagu see neil korda läheb, nende haritud jõudude vähesust silmas pidades.

Nii tuleb meilgi toimetada: ühiseluliselt pahempoolsimilgi seisukohtadel asudes peame õiglased olema selle kultuura hindamises, mis enne meid on loodud, millesse meie eelkäijad põlved on oma parema tahtmise ja oskuse pannud, meile mõndagi positiivist väärtust järele jättes. Meie kohus on neid kriitiliselt hinnates vastu võtta ja edasi arendada. See on sügavam ja parem tänu meie eelkäijatele nende tehtud tööde ja nähtud vaevade eest.

A. JUHANSON

Õppurite organiseerimine.

Meie õppurid olid senni teguvõimetus ja loiid — osalt välisil, osalt aga ka meist hendist, meie seesmisest korraldusest olenevail põhjusil. Nüüd aga, kus kadunud välised, masendavad mõjud, on aeg ka meil hendil kõik teha, mis iganes võimalik, et võiksime võrsuda tõesti tugevaks ja elujõuliseks noorsooks. Suur samm selleks ongi käesolev ajakiri ja kongressid, nii Tartus kui ka ülemaaline. Niiviisi ühinedes muutume jõuks, reaalseks ja tugevaks jõuks, kes suudab mõndagi korda saata, isegi väljaspool

hendi otsekoheste ülesannete piirkonda. Kõige tähtsam on aga muidugi soodsate arenemistingimuste loomine ja üksteisele kaasaaitamine.

Kuid vähe sellest — ülemaalsed ja -linnalised kongressid on siiski ainult arukordsed, harva ja lühemat aega koosistuvad asutused, kust kaugeltki kõik õppurid osa võtma ei pääse. Sellepärast ei tohi jääda veel nende keskkorralduste juure peatama — tarvis luua veel väiksemad, õppuritele ligemalseisvamad üksused, kes seisaksid õppurite igapäeviste huvide valvel ja võimaldaksid kõiksugu vähemate nõudmiste ja soovide täitmise. Niisugusiks kitsamaiks korraldusiks peaksid olema klasside ja koolide nõukogud.

Klassi nõukogud võiksid olla 5 liikmelised ja kogu klassi poolt $\frac{1}{2}$ õpiaasta pääle valitavad. Nende otsekoheseks ülesandeks oleks klassi sisemise korra eest hoolitsemine, ilma et kooli juhatusel tarvitseks iga tühise asja pärast õppurite asjusse segada. Laiemad ülesanded, mis mitte enam üksiku klassi, vaid kogu kooli õppurkonna huvidesse puutuvad, käiksid kooli õppurite nõukogu võimupiirkonda, kes seisaks koos klassi nõukogude asemikkest ja käiks oma korda ülelinnalisel õppurite kongressil valitud keskbüroo korralduste alla. Nii kooli — kui ka klassi nõukogud peaksid koolijuhatause esitajate otsekohesel kaastegevusel töötama.

Klassi nõukogude esitajail peaks õigus olema ka õppurite nõukogu istumistest kõigi õigustega osa võtta, eriti neil juhtumisel, kui sääl mõni harukordne, otseteel klassisse puutuv küsimus harutusel. Kui aga kardetakse, et õppurite asemikke arv õppurite nõukogus liig suureks läheb, siis peaks vähemalt kooli õppurite nõukogu esitajal sellekohane õigus olema, kuid arvan, et asjata oleks õppurite esitajaidki nii väga karta. Meie koolimeeste poolt selle vastu senni ettetoodud kartus, et õppurite esitajad kõik õppurite nõukogus kuulnud ja nähtud asjad kõigile peenusteni edasi kõnelevad ja see õppurid tihti piinlikku seisukorda asetab ja vastolu õppurite ja õppurite vahel tekitab, on vist küll üsna asjatunud, sest — rohkem vastastikku usaldust!

Need küsimused tuleksid ülemaalsel õppurite kongressil iga tahes harutusele võtta ja sellekohased õppurite korraldamise põhi-jooned välja töötada, mis siis ühtlaselt üle maa, tarbekorral haridusministeeriumi kaudu seadusena maksuma tuleksid panna.

Tartus, 2. IV. 19.

Tartu Öppiva Noorsoo Kongress.

16. III. 19, kell 1/4 p. l. Reaal-Kommerts kooli saalis.

1) Kongressi avab Käsebier lühikese kõnega kongressi tähtsusest ja ülesannetest.

2) Kongressi juhatajaid valitakse 3: Ernits, Käsebier ja Krigul. Kirjatoimetajaiks: Juhanson, Kesa, Pedriks.

3) Mandaatkommisjoni valitakse Vaabel, Torpats ja Urm.

4) Päevakord võetakse sarnasena vastu, nagu ta E. N. R. Liidu Tartu Osakonna poolt väljatöötet oli, nimelt:

I. Avamine.

II. Juhatuse valimine.

III. Mandaatkommisjoni valimine.

IV. Päevakorra lõpulik kinnitamine.

V. Kongressi otsusvõimeliseks tunnistamine.

VI. Ajakiri:

a) Põhjusmõttelik otsustamine.

b) Ajakirja tegelik korraldus.

c) Sisu.

d) Toimetus ja talitus.

VII. Keskbüroo valimine.

VIII. Eesti noorsoo ülemaaline kongress ja selle ülesanded.

IX. Läbirääkimised.

A. Juhanson'i ettepanekul otsustatakse läbirääkimiste all kõne alla võtta mõnede õppurkonda puutuvate uute sõnade tarvitusele võtmise küsimus.

5) Et mandaatkommisjon tööga veel lõpul pole, lükatakse kongressi otsusvõimeliseks tunnistamise küsimus, kui tühi formaalsus, edasi, ning minnakse järgmise päevakorra punkti juure.

6) K. Tassa ettepanekul loetakse hra A. Kitzbergi kiri E. N. R. Liidu Tartu Osak. ajakirja asjus ette. Kirjas ettetoodud kahtlused ja kartused õppurkonna võimetuse kohta tunduvad kõigile põhjendamatuina.

a) Ajakirja väljaandmine otsustatakse ühelhäälele jaatavalt.

b) Ajakirja korralduse ligema kava kannab ette O. Reintal.

Ajakirja ulatuspiirkond laiendatakse kogu Eestimaa pääle, kuna algatuse esimese numbri väljaandmisega Tartu teeb. Kohaliku kongressi konstitutsiooni muudetakse Juhanson'i ettepanekul pääle vaidluste Käsebieri ja Juhanson'i vahel nii, et rühmad ja ühingud iga 25 liikme kohta ühe esitaja saavad (enne oli iga 50-ne liikme päält), 34 häälega poolt ja 18-ega vastu. Vaidlusi tekitab küsimus, mida mõista keskkorralduse all. 25 h. poolt 11 vastu otsustatakse,

et rühmades, mis osakonnisse jagunevad, osakonnad esitajad kongressile eraldi saadavad, kuna eestseisus, kui keskkorraldus ka ühe esitaja saadab. Kuigi praegune kongress veidi teisel alusel valitud, tunnistatakse ta siiski otsusvõimeliseks. Kongressi nime asjus tehakse mitu ettepanekut. Hääletamisel saavad hääli:

1) Keskkooliõpilaste kongress	1
2) Õppiva noorsoo "	34
3) Keskkooliõppurite "	4
4) Vanemate õppurite "	1
5) Õppurite "	11.

Sellega otsustati nimetada kongressi „Õppiva noorsoo kongressiks.“

Vahepeäl tööga lõpulejõudnud mandaatkomisjon teatab, et volitusi maksvaks tunnistet 54, maksvusetuks 1. Klasside esitajaid on 28, ühingute — 24 ja toimetuste asemikke — 2 („Õppur“ ja „Vigur“). Aruannet ära kuulates tunnistatakse kongress otsusvõimeliseks. Minnakse ajakirja küsimuses edasi.

c) Sisu asjus kannab esialgse projekti Krigul ette, toonitades just ajakirja otstarbekohasust ja paremusi, võrreldes ajalehega. Ernits tähendab, et üleüldine osa ajakirjas noorte endi poolt peaks tulema, kuna vanemad isikud ainult eriti noorsoosse puutuvaid küsimusi käsitada võivad. Rene Ode tervitab kongressi noorte vegetarianistide ja loomakaitse seltsi nimel ja kannab ette selle aruande kaunis täpikäälse ülevaatega sennisest tegevusest ja neist sammest, mis tema isiklikult astunud, noorte vegetarianistide ajakirja asutamiseks. Ta nõuab, et kõnealiolevas ajakirjas eri osakond vegetarianismi ja kristliku moraali tarvis avataks. Selle nõudmise tõrjub Juhanson tagasi ja otsustatakse eri osakonda mitte avada, küll aga ka sellisulistele kirjutustele ruumi anda. Eelarve kannab Krigul ette. Kunni ülemaalise kongressini peetakse soovitavaks ajakirja kord kuus välja anda, „Eesti Kirjanduse“ formaadis. Eksemplaaride arv määratakse 3000 pääl kindlaks. Honoraari ülemääraks määratakse 20 penni rea pääl, sedagi ainult sellekohase kategoorilise nõudmise pääl makstes. Põhjuskapitali muretsemise asjus tekivad elavad läbirääkimised, mille järele igale õpilasele 3 margaline sunduslik toetusmaks pääl pannakse, kuna rühmadele õigus jäetakse toetussumma suurust ise ära määrata. Otsustatakse pöörata sooviavaldusega koolivalitsuste poole, et ka nemad õppurite ettevõtet aineliselt toetaks.

d) Toimetus otsustatakse valida 5-e liikmeline. Hääli said kinnisel hääletamisel, mida pääl kandidaatide sellekohase arvustamise toimetati:

Juhanson . . .	34	Kerge . . .	23
Pedriks . . .	31	Vaabel . . .	21
Käsebier . . .	30	Kesa . . .	13
Krigul . . .	28	Jürka . . .	7
Kauts . . .	25	Einer . . .	5
Kivikas . . .	24	Kõrv . . .	5

Sellega valitud 5 esimest.

Hääli lugesid: Roosa, Reintal, Urm.

Vastutavaks toimetajaks valitakse V. Ernits 32 häälega (Grüntal 11 ja Jaakson 2 h.)

Talitusse otsustati valida 7 liiget. Lahtisel hääletamisel said hääli.

Pett	35	Kangro-Pool . . .	26
Reintal	30	Päss, E.	23
Kõrv	29	Eichelmann . . .	24
Leemann	28	Roger	21
Taklaja	27	Varul	19
Koort	27		

Sellega valitud 7 esimest.

Toimetusel ja talitusel jäetakse õigus uusi liikmeid järgmiste kandidaatide hulgast tarbekorral juure koopteerida. Toimetuse ja talitus on valitud ülemaalse kongressini.

Ajakirja nime asjus tehakse 5 ettepanekut:

Murrang	Kraavitaja
Uudismaa	Lugi
Õppur	

Et pärast teised ettepanijad endi ettepanekuist keelduvad, jääb järele ainult „Uudismaa“, mis ka ühelhäälel vastu võetakse.

„Õppuri“ toimetuse nimel teatab Juhanson, et „Õppur“ oma tegevuse likvideerib ja kõik kongressile edasi annab. Kongress otsustas „Õppuri“ „Uudismaaga“ ühte liita. Samal alusel likvideeritakse ka „Vigur“.

7) Keskbüroo otstarbi ja ülesandeid selgitavad Reintal ja Krigul. Liikmete arv määratakse 7 pääle. Valimisi toimetavad koolid eraldi, nii et Reaal-kommerts kool, Treffneri ja Tütarlaste gümnaasiumid igaüks 2 esitajad saavad, kuna 1 koht kaubanduse koolidele üle kahe jäetakse. Valiti:

Reaal-kommerts koolist: Ernits ja Vaabel.

Treffneri gümnaasiumist: Lind ja Kerge.

Tütarlaste gümnaasiumist: Pedriks ja Einer.

Mõlemad kaubanduse koolid protesteerivad, et neil üle kahe ainult üks esitaja lubatud, ega võta valimistest osa. Pärast aga lepatakse nii kokku, et keskbüroo liikmete arvu 9-ni suurendatakse ja siis kummagile kaubanduse koolile üks esitaja lubatakse. Selle järel valiti Margensi kaub. koolist: Müllerson ja I kooliõpet. Ühise kaub. koolist Miller. Et õhtukeskkooli esitajad kongressilt puuduvad, jääb nende koht esialgu vabaks.

Kongress kinnitab need valimised, tunnistades kõiki valitud keskbüroo liikmeiks.

Kuukirja toimetusele antakse õigus ka iseseisvalt kongressi kokku kutsuda, kui keskbüroo tema sellekohast nõudmist ei täida.

8) Ülemaalse kongressi kokkutuleku ajaks määratakse 25 aprill ja kohaks Tartu. Iga 100 õppuri kohta lubatakse üks esitaja, samuti ka rühmale iga 100 liikme kohta üks saadik, kuna vähemad rühmad ja koolid samuti ühe esitaja valivad. Rühma liikmete alamaar, kes saadikut võib saata, määratakse 20 pääle.

9) Läbirääkimiste all esineb Juhanson ettepanekuga võtta äraiganud ja ebakõlava „kooliõpilase“ asemel sõna „õppur“ ametlikult tarvitusele, põhjendades seda sellega, et osa õppurkonda seda sõna juba tarvitab. 21 häälega 20 vastu lükatakse see ettepanek, pääle pikkade vaielduste, tagasi, ja jäetakse selles asjas kõigile täielik vabadus.

Kongress lõppes kell 10 õhtu.

Kirjatoimetajad: (allkirjad).

Juhatajad: (allkirjad).

Muljed esimeselt Tartu õppiva noorsoo kongressilt.

Hoolimatta erakordsest ajast, mille tõttu igasugune tegevus tuntavalt piiratud, on siiski meie noorsoo liikumises suurt elavust märgata. Kõigi raskuste pääle vaatamatta organiseerub noorsugu järjekindlalt. Terve rida on tekkinud mitmesuguseid rühme ja ühinguid. Üks osa neist ühinguist on koolidevahelised ja sellega juba teatud mõttes sidemaks üksikute koolide vahel. Kuid üksikute ühingute kaudu ei ole see koolidevaheline side veel mitte küllalt kindel. Kerkisid mitmesugused küsimused päevakorrade, mille harutamiseks laemate ringkondade osavõtmine tarvilik, — tehti eelplaan, mille teostamine üksikul rühmal ehk koolil ülejõu käis. Ühine õpilaste nõupidamine oli tingimatta tarvilik. Esimeseks sarnaseks ühianõupidamise kohaks oli Tartu õppiva noorsoo kongress 16 märtsil 1919. See oli esimene samm laiemade ühenduse loomiseks üksikute koolide ja üksikute õppiva noorsoo ühingute ja rühmade vahel.

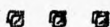
Tagasivaadates nüüd selle kongressi pääle võime kahtlemata kongressi hästi kordaläinuks tunnista. Elav osavõtmine kongressist on kõige parem tunnistus tema hääst kordaminekust. Kõik sellajal Tartus töötavad koolid, rühmad ja ühingud olid esitud. See on kõige kindlam tõendus sellest, et õppiv noorsugu täiesti energiliselt omast organiseerumisest osa võttab.

Ei saa siin nimetamata jätta, et tol kongressil nii mõnigi põletav küsimus hoopis kõrvale jäeti, kuid siin peame seda arvesse võtma, et kongressi aeg selleks liig lühikene oli, et kõiki tarvilisi küsimusi jõuda läbiharutada. Kongressi kestvust pikendada aga oli ka väga raske, sest selle all oleks tulnud jälle koolitööle kannatada, mis aga praegusel ajal lubamatu, kus juba erakorraliste aegade tõttu nii kui nii palju takistusi sellele tehakse. Kõike seda, mis sellel kongressil puutumata jäi, loodame jälle eeltuleval ülemaalsel kongressil veel palju laiemaks kogu ees läbiharutada. Muidugi, soovitav oleks olnud ju, et kõik need küsimused, mis nüüd ülemaalsel kongressil harutusele tulevad, varem juba kohalikul kongressil oleks läbiharutatud, et ülemaalse kongressi tööd kergendada, sest kohalik kongress pidi ju teatud mõttes ülemaalse kongressi teetasandaja olema. Kahjuks ei läinud see kõigiti mitte nõnda. Ka noorte ajakirja „Uudismaa“ esimene number, mis ka ülemaalse kongressi teenäitajaks pidi olema, viibis mitmesugustel põhjustel,

nii et noored ennast enne kongressi vaevalt veel temaga tutvustada ja selle kohta seisukoha võtta saavad. — Kõiki neid puuduseid nüüd kokkuvõttes, näeme, et nad kõik ajaküsimumusega seotud ja välised on, nõnda et kongressi sisemist väärtust ei vähenda nad sellega sugugi. Elav osavõtmine kongressist ja veel elavamad, asjalikud läbirääkimised iga käsitatud küsimuse üle on väärtuslik selle kongressi juures, mis ka kõik puudused oma varju jättab. See kongress näitab et noored oskavad oma asju ka ise ajada ja teevad seda ka suure huuvitusega ja asjalikult. Päälegi on see ka tingimatta tarvilik, et noored ise oma asju ajavad, esiteks — et üleüldse harjuda iseseisvalt toimetama ja teiseks, mis õieti väga tähtis — et kergendada meie tõsistel pädakoogidel, keda meil kahjuks õige vähe leidub, nende tööd, osa organiseerimise tööd oma pääle võttes. Meie ebapädakoogidel paistab see küll vast natukene imelik, et „imevad lapsed“ ka midagist oma arenemiseks oskavad teha, aga just nagu nende kiuste näib sellel alal häid edusumme olevat, nõnda et lõppude lõpuks ei jää neilgi muud järele, kui „häd õnne“ selleks soovida.

Nõnda siis, esimene samm on hästi õnnestanud ja nüüd pole muud paremat soovida, kui julgesti edasi!

Tartus. 13. IV. 19

HANS KÄSEBIER.

Eesti Noorsoo Rahvuslik Liit.

Läinud küünlakuul võis Eesti Noorsoo Rahvuslik Liit oma kolme aastast juubelit pühitseda. Tema kestvuse aeg, kolm aastat, on ju iseenesest väga lühikene, kuid siiski on suutnud ta omale juba kindla aluse õpilaste keskel luua, Liidu Tartu osakonnad on kaugelt üle 300 liikme. Kuidas teised osakonnad Viljandis ja Võrus töötavad, ei ole praegu teada, sest sõjaolude tõttu on ühendus Liidu üksikute osakondade vahel enam vähem katkestud. Uued osakonnad on aga asumas Rāpinas, Häädemeestel ja Tapal. — See kõik on sündinud kolme lühikese aasta jooksul, kus juures veel mitmed suured poliitilised ja sotsiaalsed pöörded on tulnud läbielada. Noorsugu sai sagedasti oma töö juurest ära kistud selle hiigla voolu sisse. Küll tihti veel üksteise järele vaheldavatest valitsustest mitmesuguseid takistusi, kuid kõige selle pääle vaatamatta, nagu olude kiuste, organiseeris end noorsugu järjekindlalt.

— Kusagil siin peab see jõud pesitsema, mis aitab kõigist neist takistustest ülesaada — kusagil siin peab see energia hallikas asuma, kust noored ikka ja ikka omale uut energiat ammutavad.

Kus pesitseb siin see jõud? Kus asub see energia hallikas? — Kahtlematta väsimatta noortes enestes, kuid ka Liidu laialdases kõiki rahuldavas põhjuskirjas. Kunagi ei ole Eesti Noorsoo Rahvuslik Liit ennast väiklase parteilikkuse alla paenutanud. Temal on kõrgem, laialisem siht: Eesti omapärase kultuuri loomine. Siin võiks aga nüüd arvamine tekkida, et Liit üleüldse poliitikaga tegemist ei tee. Ei, kaugelki mitte nõnda. Poliitikast mõõdaminna, see oleks otse kuritegu noorsoo vastu, kes sarnasel juhtumisel elusse minnes ja sääli poliitikaga kokkupuutudes täiesti abitu oleks. Liit on alati pooliitikaga tegemist teinud, kuid ta ei vaata mitte kitsast parteilisest seisukohast poliitika pääle, nagu seda kahjuks paljud meie noorte ühingutest teevad, vaid tema vaatleb poliitikat erapooletult ühiskonna teaduslikult seisukohalt ja käsitab poliitikat kui teaduslikku probleemi igakülgselt.

Siin tõuseb aga nüüd tahtmata küsimus: kuidas on siis õigem noortele poliitilisi küsimusi selgitada, kas parteiliselt seisukohalt või erapooletult? Kahte vastust siin olla ei saa; see on kõigile selge, et seda erapooletult seisukohalt teha tuleb, sest siin ei ole mitte parteilise kihutustööga tegemist, vaid noorte silmaringi laienemisega. Kooli, kui ka õpilaste organisatsioonide siht ei ole ju mitte Maa ehk Taeva liitudele, vähemlastele, enamlastele ehk teistele poliitilistele parteidele hingede ettevalmistamine, vaid õpilaste igakülgne arendamine, et need elusse minnes koolist ja omavahelist ühingutest omandatud teadmiste varal ise võiksid otsustada, mis hää ehk halb on.

Selles sihis on ka Liit alati katsunud töötada ja erapooletu olla, ei mitte ainult poliitikas, vaid ka kirjandusliste ja kunsti teoste ja teaduslike oletuste alal, tuues päevavalgele niihästi hääd kui ka halvad küljed.

Nagu igal organisatsioonil, nõnda muidugi ka Liidul ei puudu vastasrind. Sinna on kogunud endid teatud kitsarinnalised isikud, kes kõike, olgu see hää ehk halb, suur ehk väikene asi, näevad ainult poliitilistest ja majanduslikest oludest väljavõrsuvat. Need kaks teadusharu on nende kuldvasikas, keda nad vahetpidamata kumardavad ja kes tervena kõik muu, mis maailmas sünnib, nende eest kinnikatab, nii et nad ei seleta, et pääle nende kuldvasika veel terve rida nähtusi on, mis ka mõõduandvad on. Nende ebajumala teenijate südame soov on, et kool kui ka õpilaste organisatsioonid täielikult poliitiliste parteide teenistusse peaks anduma.

Seda arvesse võttes ei või ka nemad siis kuidagi Liidu erapooletut tegevust sallida. Otsekoheseks väljaastumiseks ei leia nemad aga ühtki põhjust, siis katsuvad nad seda kõrvalt teha, nimelt — sõjakäiku ettevõttes Liidu nime vastu, seletades, et kus juba sõna „rahvuslik“ leidub, siis ka kõik, mis iganes selle sõnaga kuidagi ühendud on, tagurlust tähendab, sest nende arvamise järele ei tohi üleüldse üksikuid rahvuseid olla, vaid kõik inimesed peaksid kosmopoliidid olema. Selle vastu ei võiks küll kellelgi midagi olla, kuid tegelikult kipub see teisiti kujunema, sest just kosmopolitismi vastu, hakkavad üksikud rahvad viimasel ajal kindlmini üksteisest eralduma.

Kord pilku heita aga Liidu tegevusse ehk tema põhjuskirja, et säält seda suurt ettekujutud ja nimest väljapaistvat „tagurlust“ leida, seda ei võta need kosmopoliidid mitte kunagi vaevaks.

Et Liidul tema kestvuse jooksul juba neljas isesugune valitsus läbielada on, sellepärast on ka Liit, osalt valitsuste mõjul, osalt olude muutmise tõttu, oma põhjuskirja mitu korda muutnud, kuid ühtlasi ka täiendanud. Toon lugejatele tutvustamiseks siin Liidu põhjuskirjast tähtsama osa, nimelt, Liidu otstarbe, mis järgmiselt kuulub :

- a) Noorsugu igakülgselt arenda, eriti veel Eesti tundmises, et ta saaks tulevikus Eesti kultuuri põllul töötada teguvõimsana intelligentsina.
- b) toeta jõudu mõõda rahvuslikke, kultuuralisi ja ühiskondlikke ettevõtteid, mis meie rahvast parema tuleviku poole viivad.

Siin juures oleks tähendada, et selle praeguses põhjuskirjas muutmise ja täiendamine kavatsusel on, mis 21 apr. Liidu asemikude kogu koosolekul, kus kõik Liidu osakonnad edustud on, harutusele tuleb.

Mis Liidu muusse tegevusse puutub, siis oleks siin nõnda palju nimetada, et Liit kaunis sagedasti avalikke kõnekoosolekuid toime on pannud, katsudes just laiemates ringkondades huvitust kirjan-duse, kunsti, teaduse ja teiste tähtsamate küsimuste kohta ärata. Saksa okkupatsiooni võimude ajal oli suuremate koosolekute korraldamine aga väga raskendud, nõnda et siis tuli ainult vähemate liigendevaheliste kõne ja vaidlusõhtutega leppida, mida ilma ametlise loata sai pidada.

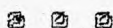
Pääle selle töötas Liit ka energiliselt meie Eesti riigi aluspõhja panemiseks kaasa, tuhandete kaupa küll trükituina, küll mimeografeerituina oma liigende kaudu üleskutseid igalepoole laialisaates. Ka sõjaväe organiseerimises altas Liit jõudu mõõda kaasa, siis

kui selleks ametlik kindel korraldus alles puudus, nimelt oma liigende kaudu saksa sõjaväelaste käest sõjariistu omandades, millega varustult siis ka Liidu liikmed ühed esimestest vaenlase vastu väljaastujatest olid. Üks osa neist on praegu veel võitlustes vaenlase vastu, täites oma püha kohust isamaa vastu, teine osa on aga tagavara väeosadesse määratud, kus juures neil võimalus on antud oma koolitööd jätkata. Koolitöö juure asudes tuldi ka muidugi Liitu tagasi, et ka siin alustud tööd jätkata. Nimetamise väärt oleks siin vast noorsoo ajakirja küsimuse ülestõstmine, Tartu Õppiva Noorsoo kongressi kokkukutsumine ja kava ülemaalse Õppiva Noorsoo kongressi kokkukutsumiseks. Tartu Õppiva Noorsoo kongressil 16. märtsil s. a. leidis noorsoo ajakirja asutamise küsimus sooja poolehodmist, kus ka alus pandi noorsoo ajakirjale „Uudismaa“. Ka ülemaalse õppiva noorsoo kongressi kokkukutsumine leiti tarvilik olevat, kes ka ülemaalse noorsoo ajakirja väljandmisele aluse paneks, et võimaldada noortel ses ajakirjas oma tööde avaldamist ja põlevate küsimuste harutamist.

Sellega oleks vast mainitud kõik tähtsamad punktid Liidu hilisemast tegevusest. Tuleviku kavatsustest ei taha siin pikemalt juttu teha, sest kindla aluse tulevaseks tegevuseks paneb alles Liidu Asemikkude kogu, mis Tartu 21-seks aprilliks kokkukutsutud on. Loodetavasti saab see aga umbes samas sihis edasikestma energiliselt, nagu varem inigi, kuid veel palju laiemal alusel, kui sennist mitmed õppiva noorsoo ühingud on soovi avaldanud Liiduga ühineda — ühtlasi on ka mitmes kohas uued osakonnad asumas.

Võib olla, et ei ole kõik noorsoo ühingud, kes soovi avaldanud on Eesti Noorsoo Rahvusliku Liiduga ühineda, kutseid, oma saadikuid (iga 50 liikme kohta üks saadik) Liidu asemikkude kogu koosolekule saata, kättesaanud, sellepärast palub Liidu Keskjuhatus saadikuid ilma kutse saamata saata 21-seks apr. kell 8 h. Riia uul. № 2. Koosolek kestab ainult ühe päeva, nii et saadikud Liidu asemikkude kogusse võivad ühtlasi ka ülemaalse kongressi saadikuteks olla, mis 21. ja 22. aprillil Tartus ära peetaske.

Loodetavasti ilmuvad siis Liidu Asemikkude Kogusse korralikult kõigi osakondade saadikud, et ühiselt tuleviku kavatsusi läbi harutada.

Poeetkonna diktaatorid.

Mõne aja eest pöördus kogu meie „poeetkonna“ tähelepanek kahele hiilgavale nimele, mis särasid mürarikaste päevakäskude all.

Diktaatorid Erni Hiir ja Albert Kivikas — kus selle au ots!! „Kae tu om Hiir“... — „Kivikas tuleb — näe!“ võis tihti kuulda, kus diktaatorid liikusid. Ja millised suursugused lilled neil rinnas — see on juba midagi!

Tõsi, alguses saavutasid herrad diktaatorid oma võrdlemisi algupärase (vähemalt meil, Eestis) esinemisega teatava efekti*), tegid hendi nime vähemalt pea kõigile tuntuks, ja kas nad muud ülepää tahtsidki, on küsitav. Kuid nüüd oleks neil küll paras aeg lõpetada, sest nähtavasti on kõik, mis ajudes oli, juba välja kraamit, nii et labane mõtete vassing ja tüütav korduvus, avalduv viimasis „dekreetes“ juba labaseks läheb.

Tekib küsimus, mis sihis siis sarnane jant õieti ette võeti. Pääle egoismi ja oma nime kuulsakstegemise on siin tõesti raske muud sihti leida. Pettunud poeedil, keda küll ka „esteediks“ trititi, kuid „Uudismaa“ toimetusse siiski ei valitud, jäi tõesti vähe muud teha, kui kogu „Uudismaa“ toimetust valeprohvetiteks kuuluda. Ja Erni Hiir pidi ju ka ometi abinõu leidma võistleja (Agnès Kautsi) „surnuks löömiseks“.

Arvan, pole ju kellelgi midagi selle vastu, kui kuulutatakse kadu kõigele vananenule ja kärvavale, kui lüüakse hingekella ajast mahajäänule ja arenemisvõimetule, kuid seda teha on õigus siiski ainult neil, kes ise midagi uut, paremat korda saata, luua suudavad, kes lõhutava asemele tõesti uue ja parema hoone püstitavad, kuid kas seda ka meie „diktaatorid“ suudavad, on küsitav, sest senni, kui nad omi „Lendavaid sigu“ ja „Rakatas tormi“ ainult ise loevad, lubatagu neid siiski veel mitte geeniuusteks tunnistada, sest päevakäsule nime alla kirjutada mõistab nüüdsel ajal (kus nii palju komandante, kes päevakäske annavad) iga paariklassilise haridusega lipnikgi, ja võib olla veel paremini, veel suuremate „sabadega“, kui Erni Hiir. Ja lilled — ei taha uskuda, et need kedagi geeniuseks teevad — oskavad neid ju lihtsad surelikud ka rinnas kanda, ja kui seda kooliski tehakse (kus ometi mitte edevusteks koht pole), siis on siit halpuseni tõesti aiva vähe maad (võtku seda ka teised „geeniused“ omaks)!

*) Esimeste kirjanduslikkude päevakäskudega esinesid Eestis momentistid a. 1914, v. „Roheline Moment“ lhk. 21—24.

Pole ju kellelgi midagi selle vastu, kui tõuseb uus põlv, tugevam ja läbilõõvam, kui vana, kuid selleks, et purustada, peab suutma ka ehitada uut. Kuivõrd seda aga meie „diktaatorid“ ja nende truud alamad suudavad, sellejuures lubatagu kahelda, vähemalt senni, kunni oma võimistega laiemalt esinetakse. Ettekuulutus aga, et vaadake, tuleval aastal ilmub minul nii ja niisugune hiiglateos, ei tee ometi kedagi veel mitte poediks.

A. J.

Õppiva noorsoo esimene ülemaaline kongress.

Nagu nüüd lõpulikult selgunud, astub ülemaaline õppiva noorsoo kongress kokku 21. aprillil, s. o. teisel Lihavõtte pühäl kell 2 p. l. Tartus, end. Pushkini gümnaasiumi ruumes, Riia uul. 121. Segadust kongressi korraldamises tekitas päälepühase õpetöö alguse määramine 24. aprilliks, mis tõttu kongress, mis 25. apr. kavatses oli, 21. aprilliks ümber paigutada tuli. Tuleb kahelda, kas saadi sellest ümberasetusest igal pool küllalt aegsasti teada, sest ajalehed ei luba keskbüroo üleskutsetele ja teadaannetele pea sugugi ruumi, kuna keskbürool hendal otsekohene side kõigi üle maa laiali pillat koolidega puudub.

Eeltööd saadikute vastuvõtuks on Keskbüroo poolt juba suuremalt jaolt tehtud. Ka kongressi päevakord on juba kokku säetud, kuigi ta muutmine veel võimalik.

Senni on päevakorda järgmised punktid üles võetud:

- 1) Avamine
- 2) Juhatuse valimine
- 3) Mandaatkommisjoni valimine
- 4) Päevakorra lõpulik vastuvõtmine
- 5) Kongressi otsusvõimeliseks tunnistamine
- 6) Tartu õppurkonna Keskbüroo aruanded
- 7) „Uudismaa“ aruanded
- 8) Eesti Noorsoo Rahvusliku Liidu aruanne
- 9) Aruanded muilt organisatsioonelt
- 10) Meie noorsoo saamatus
- 11) Kongressi ülesanded
- 12) Noorsoo elusse puutuvad küsimused:

- a) „Õppiva noorsoo organiseerimine“ — A. Juhanson
 - b) „Noorsoo ühingud tulevikus“ — E. N. R. Liit
 - c) „Noorsoo vabast arenemisest“ — E. N. R. Liit
 - d) „Minevik — tulevik“ — E. N. R. Liit
 - e) „Karskuse küsimus“ — E. N. R. Liit
 - f) „Õpilaste lugemislauad“ — E. N. R. Liit
 - g) „Noorsoo päevad“ — E. N. R. Liit
 - h) „Kodumaa tundmaõppimine“ — E. N. R. Liit
 - i) „Noorsoo õpireisud“ — E. N. R. Liit
 - j) „Noorsoo püüded teaduse alal“
 - k) „Noorsoo püüded kunsti alal“
- 13) Keskbüroo ülesanded
 - 14) Noorsoo ajakirja küsimus
 - 15) Noorsoo kirjastusühisus
 - 16) Noorsoo kalender
 - 17) Walimised
 - 18) Noorsoo töökorraldus — V. Ernits
 - 19) Läbiraäkimised.

Kongressil on igatahes suured ülesanded täita. Ta peab olema meie noorsoo laialisema organiseerimise nurgakiviks, peab looma meie noorsoo tulevikule vabamad ja soodsamad arenemistingimused, peab olema tõukejõuks parema tuleviku poole rühmavale õppurkonnale.

Kuid ärgu unustatagu, et nende ülesannetega võime toime saada ainult siis, kui unustades isikulisi mõnuseid mobiliseerivad kõik hendi energia ja oskuse ühiste sihtide saavutamiseks.

Tartus, 3. IV. 19.

Tartu Eesti Õppurkonna Keskbüroo määrused õppurite pidude kohta.

Silmas pidades meie noorsoo moraalse tasapinna langemist ja pidude ülrohkest, pidas T. E. Õ. Keskbüroo tarviliseks esineda järgmiste määrustega:

§ 1. Kõik pidud, mida koolid, õppurite rühmad ja ühingud toime panevad, ükskõik mis otstarbel, on edaspidi ainult Tartu Eesti Õppurkonna Keskbüroo nõusolemisel lubatud.

§ 2. Luba saamiseks tuleb aegsasti kirjalikult T. E. Õ. Keskbüroo poole pöörata, kavatsesavat eeskava juure lisades.

Märkus: Tantsuga pidud on ainult harukordadel lubatud.

§ 3. T. E. Õ. Keskbüroo pöörab palvega Operatiiv-Staabi poole, õppurite pidudeks lubasid ainult T. E. Õ. Keskbüroo poolt väljaantud soovitusel ettenäitamisel anda.

§ 4. T. E. Õ. Keskbüroo palub kõiki koolivalitsusi ruume õppurite pidudeks ainult T. E. Õ. Keskbüroo poolt väljaantud soovitusel ettenäitamisel anda.

Ühtlasi pöörab T. E. Õ. Keskbüroo palvega kõigi õppurite pidude toimepaneajate poole, määrata sissetulekust osa protsente T. E. Õ. Keskbüroo kulude katmiseks.

Tartus, 12. aprillil 1919.

T. E. Õ. Keskbüroo.

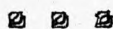
Tähelepanemiseks Eesti noortele kunstnikele „Uudismaa“ toimetusel!

Sisuliselt enam vähem rahuldav ja mitmekesine, välimiselt aga kuiv ja mittekohane noorsoo vaimule, ilmus „Uudismaa“ esimene number.

Et sedagi puudust kõrvalda, kuulutab toimeetus välja võistluse järgnevate ajakira numbrite kaanekaunistuse pääle määrates esimesele võitjale autasuks Haridusministeeriumilt Eesti tutvustuseks väljaantava iluköites Kunsti albumi.

Kunstnikud rutake, et ei tuleks takistust järgmise numbri väljaandmisega. Tööd saadetakse ära 5-ndaks maiks.

Toimeetus.

Tartu Eesti Õppurkonna Keskbüroo juhtnöörid.

Et luua Tartus õppiva noorsoo vahel ühendust ja võimaldada õpilastel laiemat vaimlist kui ka füüsilist arenemist, kui seda suudab pakkuda praegune kool, on esimene Tartu õppiva noorsoo kongress Tartu Õppurkonna Keskbüroo elule kutsunud, andes temale üldjoontes järgmised juhtnöörid.

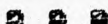
1. Keskbüroo valitakse suhteliselt õpilaste arvule iga kooli poolt.

Märkus: Ka suurematel õpilaste ringidel on õigus keskbüroos esineda.

2. a) Keskbürool on õigus kohustada õpilasi maksma teatavat liikmemaksu keskbüroo hääks.
- b) K-l on õigus nõuda teatavaid protsente õpilaste poolt toimepandavate piduõhtute sissetulekust.
- c) K-l on õigus panna toime pidusid ja korjandusi oma kapitali suurendamiseks, mille kulul temal võimalik oleks alamal nimetatud sihte saavutada :
3. Keskbüroo avab linnas lugemistoad õpilastele, korraldab kirjanduslikka ja teaduslikka kõne-õhtuid j.n.e.
4. Keskbüroo katsub korraldada õpilaste ekskursjoone kodumaal, Soomes ja mujal.
5. Keskbüroo katsub juhtida õppivat noortsugu tööle, millel on rahvus-kultuuriline tähtsus.
6. Keskb. katsub koguda igasuguseid õppivasse noorsoosse puutuvaid statistilisi teateid vaimliste huvide, majandusliku seisukorra j.n.e. üle.

M ä r k u s : Tähtsamate teadete jaoks on keskbüroo juures arhiiv, kus nad alale hoitakse.

7. Keskbüroo katsub aidata kehvemaid õpilasi kooli tarbeasjade muretsemises, korteri ja toitlus olude korraldamises.
8. Keskbürool on õigus oma eeskava laiendada vastaval alusel.

Kroonika.

Enne tormi — waikus.

30. III. 19. E. N. R. Liidu korraldet kõnekoosolekul refereeris neetud vandealune Agnes Kauts dekadentismi. Pahemal tiival kuujasid poeetkonna diktaatorid Erni Hiir ja Albert Kivikas, ja paremal Siuru-kooljad, keskel aga vaimuvaene, energiatu noorsugu. Oodeti põnevusega ajaloolist lahingut, kuid . . .

Kõik suurused lahkusid animarssil. August Gailit ees ja diktaatorid sabas.

Nyyd räägivad pahad keeled, et Erni Hiir ikkagi ei kõlba diktaatoriks, sest tal puudub rakatav välimus, et ta ilmomisel ümbrus värähtäks ja ta jääb alati sappa.

Õppurite Eneseharimise Rühma tööd

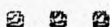
on takistanud viimasel ajal keeld õhtuti hiljem väljas liikuda, kuna rühmast mitme kooli õppurid osa võttavad, kellest osa tihti alles kell 8 lahti said, nii et õhtuti üsna raske oli koos käia. Ka muul ajal ei jatkunud palju kõigil ühtlaselt vaba aega, mis Rühma tööd, mis pääasjalikult referaatides seisis, tuntavalt halvas. Ka olid agaramad Rühma liikmeist mujal tööga õige koormatud. Peetud referaatidest oleks nimetada: A. Kauts'i „Dekadentismi“, A. Juhansoni „Monismi“ ja K. Loog'i „Prantsuse revolutsiooni“. Koosolekuist võttis enamasti alati 50% liikmeist osa, mis praegust koosolekute rohkust silmas pidades mitte just kõige väiksem pole. Ka korraldas Rühm Soome keele kursuse, kust osavõtmine ka õige elav oli, mille hääd kordaminekut aga õpiraamatu puudus takistas.

Vaielusõhtud.

Eesti Noorsoo Rahvusliku Liidu poolt korraldati 5. ja 11. apr. vaielusõhtud, mis kaunis laialdast osavõtmist leidsid. Vaidlusaineks olid: esimesel õhtul — „Miks loobub meie intelligents nii kergesti nooruse ideaalidest“; teisel õhtul — „Meie noorsoo psühhika“. Loodetavasti korraldatakse sarnaseid õhtuid ka tulevikus, sest just sarnastel vaielusõhtutel harjutakse kiiremalt mõtlema ja ka neid mõtteid avaldama.

Noorsoo piduõhtud.

Väga sagedaks kipub minema viimasel ajal pidude pidamine õppurkonnas. Mõned „õnnelikud“ ühingud saavad peaaegu iga nädala ühe, mõni kord ka veel kahe piduga hakkama. Õieti peaks ju küll selle üle aina rõõmustama, et meie noorsugu nõnda tegevusvõimeline, kuid ligemalt neid pidusid vaadates ja nende sisu tähelepannes ei leia meie säält midagi väärtuslikku, ainult hiigla suurte tähtega paistab igalpool „tants“ silma. Tants, see mängib neil pidudel igalpool domineerivat osa, muud ettekanded on täiesti kõrvalisteks jäetud, mille tõttu need ka sagedasti allpool igasugust kriitikat on. Tingimata tarvilik oli sellele metsikule tantsule piiri panna, mis oma ilusa ülesande, spordina tervendavalt mõjuda, sarnasena ammu on kaotanud. Ülemalt poolt, kust seda oodata oleks võinud, ei ole senni aga ühtki keeldu selleks tulnud. Võib isegi ütelda, et oldi kaunis vastutulelik neile pidudele, kuna kõnekoosolekute pidamiseks mõnikord raske oli koolijuhatuselt ruumi saada. Arvati vast, mis kõnekoosolekud neil „imevatel lastel“ ka olla võivad ja soovitamam oleks neil ehk tantsupidudel lõbutseda. Ometi ei leppinud „imevad lapsed“ sellega ja õppurkonnast enesest väljavõrsunud keskbüroo astus tantsupidude vähendamiseks otsustava sammu, mis loodetavasti mitte mõjuta ei jää. Muidugi ei saa ju keegi tantsuhimulistele tantsimist keelda, sest nad võivad ka ilma pidudeta tantsida, kuid kõigevähemalt avalikud tantsupidud, mis ka nooremaid hävitavasse tantsukeerdu kisuvad, peavad kaduma.

Tegev toimetus: Oskar Krigul, Hans Käsebier, Aleksander Juhansen,
Eva Pedriks, Agnes Kauts ja Tavet Kerge.

Vastutav toimetaja: cand. phil. Villem Ernits.

Väljeandjandja: Tartu õppiva noorsoo kongress.

„Uudismaa“ toimetus ja tallitus asub Riia tänaval 2.

Hind 3 marka

ESTI
RAHVUSMAAMATUKOOL
AR